Контрольный экземпляр

Массо а мехкий пролетареш, вІашагІкхета!

СЕРДАЛО

СОВЕТСКИ СОЮЗА КОММУНИСТИЧЕСКИ ПАРТЕ НОХЧ-ГІАЛГІАЙ ОБКОМА,
НОХЧ-ГІАЛГІАЙ АССР ЛАКХЕХЬАРЧА СОВЕТЕИ МИНИСТРИЙ СОВЕТЕИ ОРГАН

«СВЕТ» Орган Чечено-Ингушского обкома КПСС, Верховного Совета и Совета Министров ЧИАССР

Газет арадуьл 1923 шера дениз ● ЕРА, 5 ФЕВРАЛЬ, 1981 ШУ. ● № 15 (6305). ● Мах 2 кепик.

КПСС XXVI съезда накъадолхаш

1981 ШЕРА ЯНВАРА ИТОГАШ

Республика промышленни предприятей коллентивиаша, парте XXVI съезда яха ма йоаггІара накъаннхар духьа шерра социалистически яхь йоаржаяь, хьинаре къахьийтад 1981 шера — цхьайтталагІча пятилетка хьалхарча шера — январе.

Республика бІарчча хьайінача 1981 шера январе продукци маьхале яккхара план 101,8 процент кхоачашъяьй. Планал совгІа 2 миллион совгІча сома маьхв тайп-тайпара продукци кхаьчай мехкага.

1981 шера январе болх къаьстта дика баьб «Грознефть», «Грознефтеоргсинтез» яхача объединеней, «Красный молот», «Электроприбор», «Пищемаш» яхача заводий, швейни производственни объединене, кхьаьа коллентиваша.

1980 шера январаца нийсйича промышленни производства объем 2,5 процент лакхъеннай, хІаьта къахьегама озсарле — 2,6 процент. Цо хьахьоьх, планал дукхагІо арахийца ерриге промышленни продукци къахьегама оьсарле лакхъяра чотагІа хьаьлга, общественни производства эффективность лакхъярах хьахиннараш дика долла.

Къахьегама оьсарле лакхъяра январски задани 101 процент кхоачашъяьй.

Шоай къахьегама шуьр съезда сийна тІайнца социалистически декхараш кхоачашын тІехкхоачанш дара тІабераьбаьб уьх декошка заводийн фабрикайн коллективаша.

П. ГРЕБЕНЩИКОВ.

Иттлагіча пятилетка заданеш 3,5 бутт хьалха кхоачашъяьй Ачхой-Мартановски района Самашкински консервни заводо. ХІанз цун коллектив КПСС XXVI съезда сийна къахьегама вахте а эттa цхьайтталагІча пятилетка хьалхарча шера программа толаме кхоачашъе йолаеннай.

СУРТА ТІА: завода баьпададарий цеха хьалхалатта болхло комсомолка Терлоева Асет.

З. ВАТЧАЕВА сурт.

* * *

Цхьаькха специальность яцар Цицулаева Зурай Ермоловски ДОН-е балха йоаггІаш. Баьнда, дукха ха ялалехьа Зурайх дика станочница хилар. Цул тІехьагІа цо караерзайир операторен бранерен говзалаш. Шийна балха тІа гІо дарча шиъ новкъосташта бІркал яхаш й Зура. ХІанз корда балха баьхкараш цо ше Іомабу, цунах дика хьехамча хинний.

СУРТА ТІА: З. Цицулаева.
Я ЦУЕВА сурт.

24 шу да Лукашова Галина Ивановна СССР 50 шу дизара цІерагІча Грозненски химически завода № 17-18 йолча цехе болх беш йоза. Йоикха производственни опыт хилар бахьан долаш нийса а гІуланхах дика кхеташ а лелаю цо технологически режим. Из нагирхой дика хьехамча я.

СУРТА ТІА: коммунистически къахьегама ударник йоккхагІйола аппаратчик Г. И. Лукашова.

З. ВАТЧАЕВА сурт.

ТІЕХЬАБУСАРАШ БАЦ

«ТІехьабусараш боацаш бе болх» яхача ростовчаний инициативагІа шерра социалистически яхь йоаржаьй Вознесеновски газобензинови завода цехий, участкий, установкай болхлоша. Цу яхье хьалхара моттиг а яьккха, дикача производственни хьоккхамашца накъаболх КПСС XXVI съезда Богданов Александр Михайлович керте латтача компрессорни станце болхлойн Барнинхоев Мальмада Башира кулгалдеча комбинированни установка коллективи. Ханал массехк ди хьалха январь бетта план кхоачашъярах рапорт делир цар.

Предприяте цхьаькха коллектив яц паччахьалкхен план кхоачаш ца еш. Цудухьа дика къахьегама совгІат кийчдаь накъайода завода коллектив коммунистий форума. Январь бетта планал совгІа маьхала яьккхей цо итт эзар сома маьха товарни продукци, заданел совгІа арахийцад 50 тонн газови бензин, кийчъяьй 3,9 миллион кубически метр бензин хьакъовстадаь йола сиьа газ. Шоай толамаш тІа-тІа тоадеш къахьегаш бола болхлой дог тиІша ба 23 февралага кхачалехьа укх шера хьалхарча шин бетта план кхоачашъергхиларах.

В. ДОТМАРЗИЕВ.

ФЕРМАШКАРА ІА

Хьайбаш толамца Іаьгара дахара, хьайбай продукци алсамъяккхара, КПСС XXVI съезда толамца накъаьбахара беррига шоай терхам тІабахийта къахьегаш ба республика фермай болхлой.

Чаккхбаьнинаб кердача пятилетка хьалхара бутт. Республике гІолла соахка январе хинначул шура шиъ процент дукхагІа дІаеннай паччахьалкхенна, хІаьта дулх — 27 процент, фуаш — 25 процент.

Геттара оьсаре къахьийтар январь бетта Грозненски, Веденски, Назрановски, Шелковской районашкарча фермай болхлоша. Соахка хинначул пхенннегара нийс процентага кхачалца дукхагІа шура дІаелар цар Даьхенна январь бетта.

ДІадахача шерарчул дукхагІа дехкад паччахьалкхенна фуаш Грозненски, Шалински районаша. Цунца цхьана, хьалаш цхьатарра доллаше а, цхьайолча фермашка боагІа пайда эзац дулх, шура дукхагІа яьккха, фуаш дукхагІа гулде йиш хулийтача торонех.

Соахка январе хинначул кІеангагІа да байнача бетта Ачхой-Мартановски, Наурски, Сунженски районаша дехка дулх, хІаьта шура кІеангагІа екхай Гудермесски, Наурски, Сунженски районаша.

Хьайбаш Іаьгара дахара кхоачамболлаш Іалашдаьд фермашка доахъяр. Цунах бизза пайда эцар, хьайбай продукци алсамъяккхар — фермий хІара коллектива сийлен декхар да.

БІАЬСТАНА — КИЙЧО

БІаьстан балхашка юртбоахама техника шин хаинахьен дикен кийчъяра шерра социалистически яхь йоаржаяь хьинаре къахьегаш ба хІана республика техника тоаеча механически мастерскера болхлой.

ГІадвуташ да юрта боахама техника укх шера соахкарчул сихагІа тоаеш хилар. Февраль бутт болалуш 7618 трактор тоаяь яьккхай, уж я республике йолчарех 86 процент. ХІаьта Гудермесски, Назрановски, Ножай-Юртовски, Шелковской районашка 90 процент совгІа тракторашя я болх бе кийча.

Нохараш 97 процент тоадаьд, хІаьта сеялкаш — 94, культиваторaш 98 процент дІаоттаьяй кийчон мугІаре. Цхьаццадолча боахамашка ерриге техника я бІаьстан балхаш дІадоладе кийча. Соахкарчул сихагІа дІахьу укх шера ялат чуэцаш йола комбайнаш тоаяра балхаш а. ХІанзале царех 881 комбайн дІаоттаьяй кийчон мугІаре, е республике йолчарех 83 процент.

Цхьабакъде, дукха районаш а боахамаш а да техника тоаяра планаш кхоачаьгье тІехьадусаш. Тоаянза дукха тракторaш я Наурски районе, хІаьта тІехьаювзаш йола инвентарь — Грозненски, Сунженски районашка.

ХАНАЛ ХЬАЛХА

Парте аргІанарча XXVI съезда сийна къахьегама вахте эттача Н. Анисимова цІерагІча Новогрозненски мехкдаьтта чаккхдоахача завода технологаша дерригача технико-экономически хьоккхамий январь бетта план 105 процент совгІа кхоачашъяьй. ПланагІа лаьрхІачул совгІа арахийцай итташ эзараш сомий маьха мехкдаьтта продукци.

Заводе установкашта юкъе яьржача социалистически яхье хьалхара моттиг яьккхай Волняков Иван Николаевич керте латтача ЛЧ-35 яхача установка технологаша. Дерригача технико-экономически хьоккхамий январь бетта план иштта ханал хьалха кхоачашъяьй Колесников Анатолий Алексеевича, Атаруков Ахмад Гаруновича кулгалдеча цхьоалагІчен шоллагІчен цехий коллективаша.

БУРУВДЕТТАРАШ — КЪАХЬЕГАМА ВАХТЕ

— ДІадахача шера башхадика технико-экономически хьоккхамаш дахарах Грозненски буров тохара балхий управлене коллективана сийнай КПСС обкома, Нохч-ГІалгІай АССР Министрий Совета, облсовпрофа, ВЛКСМ обкома керара хара тела ЦІе байракх. КПСС XXVI съезда сийленца накъаяхара доккхий декхараш тІа а ийца, шерра социалистически яхь йоаржаьча управлене буров деттача бригадаша бІубепка дІайолаяьй цхьайтталагІа пятилетка а. Цар тІатІертта къовсам лоаттабу укх шера плани аргІанарча съезда сийна тІа ийца декхараши ханал хьалха кхоачашдара, цхьан станокаца бетта буров тохара сухал лакхъяра, буров тохарта дІабода мах лох а беш, эзари ца хулийташ буров тохара.

Цу дІаьхье яьржача социалистически яхье хьалхара моттиг а ледаеш. къаьстта дика къахьегаш хиларца белгалъяьнна я буровой начальникаш, катирхой хьехамчаш С. Б. Хожахмадов, П. А. Тараканов, А. Г. Мау, Н. Д. Гусанов керте латтача буровой коллективаш. Цар ханал дикка хьалха кхоачашъяьй буров тохара январь бетта план. ЗІамигчун а доккхачун а кхом барах, буров тохарта дІабода мах лохбарах кхоадаьд цар эзараш сомаш ахча, хІаьта дукхьал дІадахача шера цу бригадаша паччахьалкхенна баь пайда 1 миллиони 200 эзари сом да.

Д. ГАБАЕВ.

ЦХЬА БАРТ БОЛАШ

Надтеречни района «Калаусский» совхозе дика йоазаш я кхаш леладеча шоллагІча бригадана кулгалдеча Ленина ордена, кавалера коммуниста Захаев Альбека цІи. Хий дуллаш хац хун бригада доалахьа йола дьтта. ХІаьта а кІара шера ялата культурай дика хьуниъам ахебу Альбека цхьи новкъостащца паччахьалкхенга ялат доккхара планаш дикка тІехкхоачашъю.

Соахка план 18 йолаш хІара гектаре тІара 32 центнер ялат чудера цу бригада коллективо. Массарел хьалха ялат чу а дена яз болх сихагІа чаккхбаккхара кхача бригадашта новкъостал дир.

Тепаме лард йоллаш лаьтт цхьайтталагІча пятилетка хьалхарча шера чуэцаргболча хьуокъама а. Удобренешца хьаьн а деш дика кийчдаьча дьтта дІадийра бригадо соахка гуракьа 1300 гектара тІа кІа, 250 — мукх, 580 — доакъари люцерпен рапси. Ялата дІадийна дерригa фу цхьоалагІча класса дар.

Из болх беча хьинаре къахьийгар механизаторaша Арсынгиреев Адама, Дакалов Диде, Аиваев Хьусена, Оздоев Ильяса. ХІанз гуракьа дІайийначa культурашта минеральни удобренешца подкормка еш, техника тоаеш боахи бригада болхлой. Тоа а яь кийчон мугІаре дІаоттаьяй цар ерригa тІехьаювза инвентарь.

БІаьстан балхашта техника кийчъеш геттара оьсаре къахьег Оздоев Ильяса, Хажмурадов Руслана, Дулуев Асланбека, Хажмурадов Ризвана, кхычар.

М. ХУМАДОВ.

ПЛАНАХ ДИКА ЛОАРХІАБАЬБ

Дикача къахьегама толамаша дІадоладаьд цхьайтталагІча пятилетка хьалхара шу «Грозэнергоремонт» яхача ремонтно-наладочни предприяте коллективо. Дерригача технико-экономически хьоккхамий январь бетта план тІехкхоачашъяьй цо. Дукха балхаш даьд предприяте коллективо Аргунерча № 4 йолча электростанцерча, № 1 йолча объединении Грозненски ТЭЦ-ерча кертгерчей гІона йолчей оборудованена ремонт еш. Цига къаьстта дика къахьийтад котельщикий турбинистий бригадаша.

Парте аргІанарча съезда сийна яьржача яхье хьалха латташ хьабоагІа Октябрьски революцей Къахьегама ЦІеча Байракхеи орденаш леладеш вола аьшкпхьар Калашников Николай, электрообмотчица Закарова Мария, слесарий бригадираш Таиев Іаьла, Плешанов Юрий, сварщик Решетов Юрий, кхыбараш.

Х. СУРУДЖАНЦ,
«Грозэнерго» оператор.

Советий мехка гІолла

МОСКВА. Вычислительни техника даькъе дунен халкъашта юкъера товарообмен дегІабоалаяра новкъостал де ше вІашагІъелла итт шу дизар деэдаь йола «Электроноргтехника» яха Ерригсоюзни арахьарча торговле объединене. Цун экспортни операцей боарам хІара шера 10—12 процент лакклу. Дунен рынке къердаш йола цун дукха изделеш хьаьий социалистически содружества мехкашкарча коллегашца цхьана советски специалисташа.

* * *

НОВГОРОД. Сихха кораерзае йолаяьй доакъар дола йоккха моттиг — Ильмень яхача Іама йистош — новгородски мелиоратораша. ЦхьайтталагІча пятилетке цар лаьрхІад укхаза тиъо эзар гаргга гектар даьгІенаш йокъае. Іама йистошка хьалъе лаьрхІад польдерни шиъ система. Хьалхарьяр болх бе йолалургья бІаьсти, хІаьта нийс эзар гектар дика тоадаь лаьтташ хий тІа ца дохийташ дора а дергда.

* * *

ДОНЕЦК. Шин кертера «професси» бройлераш кхеелга ца а хувцаш — Амвросиевски птицефабрика Донбассе йоккхагІйола боабашка дулх лоаттадер хинна дІаэттай. Боабашкаш кхею массахана санна хин Іамарч доацаш — йІохъяьча помещенешка, банковски кредитех хьалъяьча площадкаш тІа.

БРЕСТ. Эггара лакхерча кондице кхоачаяьй ялатех илатабобовин фун материал Брестски областа лаьгта леладераша. Тахан дерригa фу кийчдаь баьннаб уж. БІарчча хьаяйцача Белорусе стандарта цхьоалагІчен шоллагІчен классага кхоачадаьд деррагача фун фондах кхо даькъа дича, шин даькъа хиллад дар. Из сихагІа кийчъяра боахамашта юкъера заводаш денин бусси болх бе йолаеннай, ерриге колхозаши совхозаши сихха фу докъадеш йола бункераш оттаяь кийчъяьй.

* * *

БЕЛГОРОД. Болх бе йолаллийтай Оскольски металлургически комбината юххера кизга тхов болаш йола хаьс-беш. Теплица укх бІаьсти продукце дургья. Пятилетка чаккхъяллалца къайла грунт диазза дукхагІа хургья укхаза. Цо торо хулийтаргья бІарччача шера комбината металлургешн баьцадаарашца Іалашбе.

* * *

КАЛУГА. Механизаторски курсашка дешийтаре города промышленни предприятейн гІишлои организацейн коллективаша могаваь вола кхы тІа виъ бІаь калужан юртарча механизатора говзалаш Іомаяь баьннаб. Из укх шера юртбоахама техника лелае бокъо луш дола удостоверенеш дІаденна эггара хьалхара группа я. БІаьстан юкхье областера механизаторий отряд ялх эзар саг тІакхеташ лукхагІа хургья, цо торо хулийтаргья дерригача оахам деча, хІамаш дІаювча, культураш чуэцача агрегаташка шин сменагІа болх байта.

* * *

КАЗАНЬ. Бугульмана йисте хьайнлай мехкдаьттахошта йола санаторий-профилакторий. Из хьалъяьй коллектив социально дегІайоалаяра планагІа «Татнефтьстрой» яхача объединене. Нах бахача моттигашка дарбаш делга автономни республике унахцІено лораяр дегІадоаладара лоархІаме лостам хинна дІабттад. Бугульмера санаторий — мехкдаьтта мехка цхьайтталагІа здравница я.

* * *

МАХАЧКАЛА. СортагІа дола хьоар — ялата продуктай Шамхальски комбинате болх бе йолаялийтача кердача йоккхача хьаьра продукци я. Хьалха Дагестана маьхк еча заводашен кондитерски предприятешен лаккарча сортагІа дола хьоар лоалахарча республикашкара, краяшкара, областашкара кхухьар. ХІанз керттерча даькъе из продукци лоаттаер хинна дІаоттаргья Шамхальски комбинат.

* * *

ХАРЬКОВ. Коа тІара хьайбаш леладерашта лаьрхІа курсаш хьайиллай Новодолажски района «Путь Ленина» яхача колхозе. Царна кулгалдеш я хьалхалатта доярка Р. Лукьяниченко. Занятеш яра юкъсува боахама специалисташ. Цу тайпара курсашка гІолла чаккхаргва Харьковски областера коа тІара хьайбаш леладу юрташка ваха 50 эзар саг.

* * *

МИНСК. Вычислительни техника Мински объединене парткоме вІашагІъеллай пропагандистий-хьехамчий совет. Теоретически конференцеш, практически занятеш йолча хаьи опыт йолча хьехамчаша новкъостал ду къонача пропагандисташта лекторски говзагІа лардаш Іомаяра, лекцеш, докладаш кийчъяра. ХІара къонача лекторо шин творчески план оттаяьй, цув керттерча раздела юкъейоагІа парте XXVI съездага йола материалаш.

(ТАСС).

ТОЛАМАШИ КХОАЧАМБОАЦАРАШИ

ХІанзарча хьалхарча хьоккхамаша хьагойт кердa шу республика хьайбаш леладечар толамца дІадоладаьлга. Яхье хьалха латташ хьабоагІа Сунженски района Ленина, ЦІеча Эскара цІерагІча «Победа» яхача колхозий шурий-товарни фермай коллективаш а.

Хьайбаш Іаьгара дахара болх мел дика вІашгІехьбаьнкха дІахьу хьожаш хилар тхо укх деношка цу фермашка.

КПСС XXVI съездага йола КПСС ЦК проект, «1980 — 81 шера Іаь замалахьа доахан дика Іаьгара дахара, хьайбай продукташ дукхагІа яхари эцари духьа хьайбай боахама болхлой ЕррегІсоюзни социалистически яхь йоаржаяра хьакъехьара» КПСС ЦК, СССР Министрий Совета, ВЦСПС, ВЛКСМ ЦК сацам цу фермай болхлоша теркам тІабахийта бийшалга, цу исторически документаш тІа партей правительстван юрта боахама къахьегамхошта хьалхашка уттаду декхараш цар дика кхетаделга хьахьоьх балха тІа доахача цар толамаша. Іаь замалахьа хьайбашта доал дара планаш уттаяьй хІара ферме, ЦІеча утолокашка да дикагІа а тешамегІа а болх бара мах тІакхьехаш доза лоэуйташ.

КПСС XXVI съезда толамца накъаьбахара, хьайбаш дика Іаьгара дахара яьржача социалистически яхьа итог хІара дийнахьа ю. ДикагІболча болхлой белгалбоах морально а материально а. Масада, цар сийна айю колхоза правленена хьалхашка ЦІе байракх. «Маьуа тахан хьалха» яхача сийлен Улга тІа боах, ахчан совгІаташ лу.

Хьалхашка латта декхараш толамца кхоачашдe царгІйоах коллективаш хІара дийнахьа фермашка дежурство дІахьош колхозий специалисташ, КПСС района болхлой хиларо а.

Дика гургдолча моттигашка хьалтеха доахк фермай коллективай социалистически декхараш тІаяздаь планашкара. Цар тІа белгалдаьккхад планагІа а тІайнцача декхарагІа а хІара бетта квартале мел шура яккха йоахка еза. Йолаш я хьайбаш кхабара рационаш, фермай балха графикаш. ХІара дийнахьа хьатІакхухьаш да моа, Ленина цІерагІча колхозера яр ца лаьрхІача, болх беш я доакъар кийчду пешаш.

Цу дерриге а вІаштІехьдалийтад цу фермай коллективашта соахка укх хана хиннaчул дукхагІа шура йоаккхаш къахьега. ХІаьта доярашта юкъе геттара дика хьоккхамаш гойташ хьайоагІа «Победа» колхозера доярка Махаури Галина.

Толамаш кхы а дикагІа хила мегар нийслуш цхьацца кхоачамбоацараш децарe. Дахке цІераш яьхача колхозий ерригача фермашка кхоачамболлаш дац е моа а, е гІожа а доакъараш. Тхо цу боахамий фермашка хиначa дийнахьа хьайбаш кхабара оттаьача рацноне йол яцар. Тамаш а яц. ХІара ферме долча кхоъ — кхоъ-ах эзар хьайбашта юкъера лаьрхІача 400—600 тонн хара Іалашъяьяц из. ТоьалдаІ концентрированни доакъар. Іаь замалахьа хьайбаш кхабара рацноя йизза кхоачашъяра эша доакъара кхы тайпа компоненташ.

Ма эшша бац болхлой. Подменни бараш ца хиларах цхьайолча фермашка доярхаша отпускаш, мукъа денош доацаш къахьет. Цхьаболча хьайбаш леладерашта деннадац спецбарзкъаш.

Хьайбаш Іаьгара дахара, царна доал дара болх дерттІа вІаштІехьбаккхара цу кхоачамбоацараша новкъарло еш хиларах шеко яц. Цудухьа уж ма хулла сихагІа дІадаха хьажа беза лакхе цІераш яьхача колхозий кулгалхой.

Б. ДИКАЕВ.
Нохч-ГІалгІай Іаламтехкана ветеринарни станце йоккхагІйола Іадиин болхло, ветеринарий Б. ДИКАЕВ,

«РСФСР ЗАСЛУЖЕННИ ЮРИСТ»
ЯХА СИЙЛЕН ЦІИ ЯЛАРАХ ДОЛА
РСФСР ЛАККХЕХЬАРЧА СОВЕТА ПРЕЗИДИУМА

УКАЗ

Социалистически законность чІоагІъеча доккхий гІуланхаш кардгІдувларах «РСФСР заслуженни юрист» яха Сийлен цІи йола:

Бибикова Евгения Дмитриевнана — Нохч-ГІалгІай АССР юстице министра заместителa.

РСФСР Лакхехьарча Совета Президиума
Председатель М. ЯСНОВ.
РСФСР Лакхехьарча Совета Президиума
секретарь Х. НЕШКОВ.

Москва.
1981 шу, 2 февраль.

Парте XXVI съездага йолу КПСС ЦК проект юьцаш

ХУРГДОЛЧУН УЙЛА ЕШ

Вай мохк коммунизм хьалъечу кердачу лоархIамечу этапе ба. КIоарга а дерригачу чулоацаш а яьший из «1981—1985 шерашка а 1990 шерага кхаччалца а СССР экономически социальни дегIайоалаяра керттера лостамаш» яхача парте XXVI съездага йолча КПСС ЦК проекта тIа.

Парте XXV съезда а цул тIехьагIа хиннача КПСС ЦК Пленумий а соцамаш вахаре кховчаш а деш, город Назрановерча промышленни предприятеша иттлагIча пятилеткана планови заданеш кхоачаш а тIехкхоачаш а яьй, къахьегама овсарле, арахецача продукце дукхал лакхъеннай.

Предприятешта юкъе хьалха латт Айраев ГIапура цIерагIа йола «Электроинструмент» яха завод, цо иттлагIча пятилетка план кхоачашъяьй СССР-а Конституци тIайийцача дийнахьа. ХIаьта 5 ноябре — Сийлахьа-боккхача Октябра 63 шу дузаш — заводо кхоачашйир продукци арахецара а из маьхала ляькхара а план.

Белгтала толамаш даьхад кхаш леладераша а фермай болхлоша а.

КПСС XXV съезд хинначул тIехьагIарча шерашка Назрановски горсовета исполкомо боахама, культурана кулгалдара, къахьегамхошта коммунистически кхетам баарa дикка опыт Iоаьлий.

Керттерча лостамий проекта тIа яздаьд: «Бахача нахa коммунальни гIулакхаш делга дегIадоаладе. Городашка кхыйола нах баха моттигаши йоахалцеи хицеи централизованно Iалашъелга лакхде». Духхьал Назрановски тоаяра иттлагIча пятилетке хьахийцадар 1 миллион 648 эзар сом. 14,5 километр дIоахал дола водопровод йиллай. 10,4 километр йIаьха газопровод йиллай. 12 километр асфальтированни никъ биллаб, 17 эзар соагIа ге ерIвй. ИттлагIча пятилетке болх бе йоласннай универсам, универмаг, автовокзал. Къахьегамхошта 20 эзар квадратни метр гаргга моттиг йола цIеноша хьалдаьд, 820 моттиг йола цIи общежити, 3768 дешархочоа деша моттиг йола школаш, школе даха ха йоацача бераштa лаьрхIа 240 моттиг йола учрежденеш, кхыйола социально-культурни объекташ хьалъяьй.

Горсовета исполкомо оттаьй керттерча лостамий проект городе бахача наха дIайовзийтаргйола мероприятеш. Цу мероприятешта тIа белгалдеьйихад горсовета депутаташа шоай хоржами округашка выступленеш еш, къоастаьй городе баха граждашта вIашагIкхетаргбола ха, исполкома членаш предприятешка, организацешка, учрежденешка проектах лаьца къамаьлаш ду. Иштта, улицаш, квартальни комитеташца проектах лаьца совещанеш яьй.

Городерча къахьегамхоша проекта керттера лостамаш дувцача, кана шоай коллективашка де дезар белгал доахь. Цу документа тIа кIоаргIа теркаш тIоухийт наха эша товараш йоттадара, вахара хьалаш, медицински гIулакх делга, къахьегама а быта а хьалаш тоадара.

Тоъам ба город 1981 шера дегIахкуалара тIанийца доккхий социально-экономически дешаш белгалдаьхача: хьалде лерхI 110 квартира йола цIа, городской котельни, реконструкци ергъя мирлишкаш ёча завода, иштта хьалъергъя «Водоканала» база, горгеплоэлектросеть, кхыйола объекташ. Асфальт юлларгъя Партизански, Пионерски, Коммунальни, Насыр-Кортовски улицаш тIа. Иштта, моттигерча Совето нах чубахача цIеноштa ремонт яра 40 эзар сом ахча дIадохийтаргда, просвещене объекташта ремонт яра — 199 эзар сом, укхацIенои объекташта — 100 эзар сом, культура объекташта — 65 эзар сом, кхыдола балхаш дара — 39 эзар сом. Цул совгIа, маьхк ю завод хьалъяра а цунна реконструкци яра а 100 эзар сом хьахийцад.

Парте хьалхашка уттаду декхараш кхоачашдеча боккха лоархIам ба халкъа депутатий Советий. Планаш уттаеча, уж кхоачашгъяра тIахьожам лоаттабеча, советски законаша дIадехар чакхдоакхача кхы а хьинарегIа дакъа лаца декхаръйла я Советаш.

Парте XXVI съездага йола КПСС ЦК проект къобалъеш хьал а лоацаш, сона бакъахьа хет керттерча лостамий проектана е дешаш Iотiатехача: «ЦхьайтталагIча пятилетка декхараш кхоачашдара, городе бахача нахьха культура а быта а хьалаш тоаделга толамца Iалашдара, вахара масса долча доакъошка керда толамаш деха ра социалистически кхьйоаржаеча шерра дакъа лаца декхаръйла я исполнительни комитеташ цул депутаташ».

М. ХИДИРОВ,
Назрановски горисполкома председатель.

СОМ ДУКХАГIА КХЕБАРА

Соми бьцадаараши кхедарах уж пачхахьалкхенга дохкарал иттлагIча пятилетка планаш толамца—диъ шера кхоачашйир тха совхоза коллективо. Масала, сом кхебара пхе шера план 177 процент, бьцадвараш — 121 процент кхоачашйир. Цул совгIа, пятилетка шерашка дикка пайда а бир совхоза. Духхьал совхка 600 эзар сом хилар пайда.

Уж толамаш доахача, щеко а йоацаш, доккха дакъа лаьцар аз кулгалдеча соми бешамаш леладеча бригадо. Сом кхебаран из Даьхенна дIабаларан тховй пхе шера план кхоъ-ах шера кхоачашйир оаха.

Къахьегама овсаре кхы лох ца еш болх бе лаьрхIад тха коллективо цхьайтталагIча пятилетке а. Цун планаш диъ шера кхоачашъе социалистически декхар тIанийцад бригадо. ИттлагIъяр кхоъ-ах шера яь хилча, цхьайтталагIа пятилетка диъ шера мара кхоачаш ца е хIана лаьрхIад?—аьнна хаттар оттаде мег газет дешачо.

ГIулакх мишта аьлча, цхьайтталагIча пятилетка планагIа дикка дукхагIа Даьхенна сом дIабала безаш да тхо. Цул совгIа, цхьайолча гаьнаша къаенна дохбеьб хьувицам. Уж дIа а дьха кердаяраш дIайогIа езаш я. ХIаьта керда дIесгIа гаьнаш лата йолалдалцахьа кIеэнгагIа дале а кхо шу дIадаргда. Цунца цхьана, дукха я тха бригаде цхь-кхо шу хьалха дIаагIа къона гаьнаш а. Карарчен тIадоагIачен шерашка лата йолалургья уж. Цер дикка хьувкъам лургхиларех теш тхо. Цхьабакъда, хIанзе а соми гаьнашъа доагIа доал ца дойя гIулакх хургдоацилга хоаш а да. Цулухьа хIанз, хаоттама хьалаша аьттув лучи юкъа, ха ца къовташ къахьегаш ба тха бригада болхлой соми бешамашка хургболча хьувкъама ма кулла дикагIа лард йокйз гIерташ.

ХIанз гаьнаш йоIаш, органически удобренеш а товсаш гаьний мугIараштa юкъера лаьтта оалаш ба къахьегамхой. Органически удобренеш хIора гектаре тIа юкъера лаьрхIача 9—10 тонн кхоачийт оаха. Из болх дика бу М. Юсупова, Л. Барсанукаева, А. Солтаева, Я. Мехтиева, А. Межиева, кхычар.

Къовача гаьнашта Iай геттара кхераме да кагий оакхарилгаш. Къовача гаьний хоаха кхест толхайича га йокъаяла мег. Из тайпа кхоачамбоацар нийс ца далийтара гаьний ханвита кIир ети, лаьрххIа йола маьа хьонх, м. кх. дI. Ловцца аьлча, саналаIа йиш йолаш ха хилац сомий бешамаш лелаерий Iай а.

Наьха къахьегама овсарле къаьстта чIоагIа аьийй КПСС XXVI съездага йолча КПСС ЦК проекто. Из лоархIаме документ Iомадеш кхойнарча ден уйла еш да тхо — сомий бешамаш лелаераш. Сом дукхагIа кхебе йиш хулийтаргйола торонаш лакара къаьстта йоакхо ю. Хаувкам алсамбаккха йиш хулийтаргйолча торонех цаI — сомий бешамаш дIайийна лаьттa шердар. Из гIулакх чакхдаккха йиш йолаш да ялата, кхыйола культураш кхее торо йоацача босенашка, кIоттаргаш а йолаш хIанзалца пайда ца эцаш ухкача лаьтташка сомий гаьнаш дIа а йогIаш. Дегалерцдача тайпара из болх чакхбаьккхача бахача махага кхоачаргба кхы тIа а эзараш тоннаш сом.

Къулбаседа Кавказе санна сомий бешамаш дIайийна лаьтташ цу тайпара шерде йиш йолаш торонаш вай мехке кхыча районашка а я. Цу гIулакхага хьежжа, 1981 — 1985 шерашка а 1990 шерага кхаччалца а СССР экономически социальни дегIайоалаяра керттерча лостамаш тIа «Сом, комараш, номсаш, чай, субтропически культураш дукхагIа яха. Промышленни кьисапера сомийн комсийн керда бешамаш дIайогIара а хIанз йолча бешамашта реконструкци яра а беш йола болх дIахобахьа, дIайогIача гаьний сорташи фум тоае, шеллуча хана хулача сомий культурач сорташ кхы а дукхагIа хилийта», аьнначa: «Керда сомий бешамаш яхкаран хIанз браш кергьяран хаддаьза пайда эца кхы тайпа культураш кхеера аьттув боацача лаьттаех, къаьстта лоамашта юкъе ухкача районашкае, аьнна дешаш тIатехача бакъахьа хургдар мотт сова.

Укх пятилетке хьалхашка латта декхараш кхоачашдаранзе кхо ца беш къахьега дошлу тха бригада коллективо.

З. УМАЛАТОВА,
Урус - Мартановски райна Мичурина цIерагIча совхоза бригадир, Ленина орден лелаер.

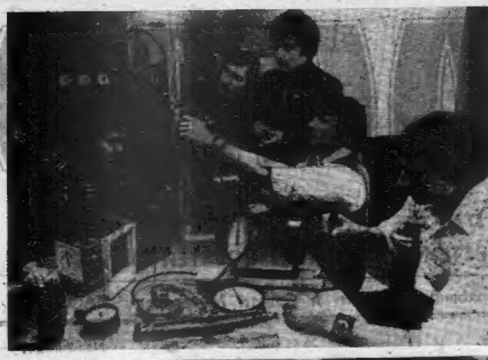

Усть-Илима

къахьегама котало

ИРКУТСКИ ОБЛАСТЬ. Новкъоста Л. И. Брежнева моаршала письмо дахьийтад Братско-Усть-Илимски территориально - производственни комплекс хьалъеча дакъа лоацаш хиннача гIишлонхошка, монтажникашка, проектировщикашка, эксплуатационникашка, берригача болхлошка Усть-Илимски ГЭС хьалъяь яккхарцеи шера 250 эзар тонн целлюлоза арахецаш хургйолча Усть-Илимски целлюлозни завода хьалхара агIа болх бе йолалийтарцеи дувзадения. Комплекса къахьегамхоша кхоачашъяьй КПСС XXV съезда решенеш.

Пачхахьалкхен комиссе «тIехдика» оценка йолаш эксплуатаце дIаийца йолча Усть-Илимски ГЭСо хIанзе а юхаметтаоттадаьд халкъа боахама из хьалъярга дIа мел дахийта ахча.

Усть-Илимски комплекса керттера объект — целлюлозни завод хьалъяьй СЭВ членаш долча мехкаша дакъа а лоацаш социалистически интеграце Комплексни программа довзолашка. Завод берригача низаца болх бе йолаеча до хIара шера арахецаргъя 500 эзар тонн целлюлоза.

Хьун химе гигант хьаьй хьу комплексни чакхъяккхара хьалхалаттача технологе лард а тIа. ЦхьайттталагIча пятилетке Усть-Илимски комплекс шиъ низ совбоаккхаш хургья, керда объекташ болх бе йолайолийтаргья. ДегIайоагIача хьун химе гигант целлюлозно-лаьхата продукци дукхагIа арахецара декхараш кхоачашдеча лоархIам боккха болаш хургья.

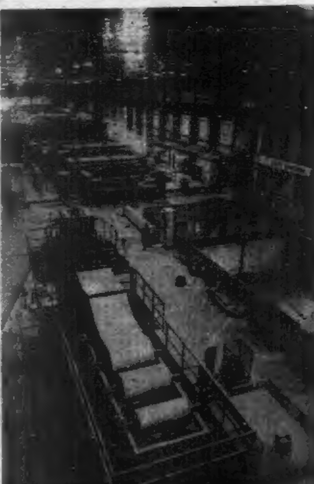

СУРТАШ ТIА: 1. Хьун производствени комплексана [illegible] раш юкъе. Усть-Илимске лаьрххIа хьалийллача профессионально - техническ и училище. ХIана кхо бIаь совгIа зIамига саги йоIи тайп-тайпара цхьайтта специальность Iомаеш ва укхаза.

2. Целлюлозни завода су[illegible].

3. Усть-Илимскана [illegible] вIашагIболлаш латт норхI гектар кхаш долаш хургбола теплични боахам. Укх шера городе бахача нахага кхоачаргья нарсаш, помидораш, хоза буц.

[illegible] суртии.
ТАСС фотохроника.

ДИКАЧА НАХАХ

КОЛЛЕКТИВО СИЙ ДЕР

ХIара гIайрийна, спецовка тIа а йиихе, ше къахьегаче участке балха дIайодаш йIаргару лохорча дегIара нийсъенна кхалсаг. Из а «Чечингушсельстрой» треста Наьсарерча № 432 йолча дIа-юха лелача механизированни колонера Ленина орден лелаеча бригада бригадира Местоева ПаьтIамата бригадера болхло Местоева Аьсет.

Из балх беш йола бригада механизированни колонне дикагIчарех цаI лоархIаш я. Шийн декхараш дика кхоачашдеш, план массаза а тIехкхоачашъеш хьайоагIа из.

ЧIоагIа йоаьхо ю Местоева Аьсета гIишлон материалаш кхоара, балха ха зехьа ца войтара. Массаза я тIахьожам лоаттабеш хулаш цу гIулакха. хIана аьлча, шийн шерриге вахар, хала бале а, сий долча гIишлонхочун балха хетадаьд Аьсета.

ЗIамига йолча хана езаенаяр цунна гIишлонхочун професси, хIана аьлча шийн йоккхагIйола йиша балхара чуеча дукха дувцар цо шийн професех лаьца, бакача нахa телаш йолча квартирех. Вахаро яьккхай Аьсет цу наькъа тIа. 1957 шера Буру-нIалхьарча школе бархI класс яьккхачул тIехьагIа учетчица йолаш болх бир цо «Назрановский» совхозе, цул тIехьагIа АМООС-е. цхьабакъда, дагайоаллар гIишлонхочун професси. ХIаьта 1962 шера Нажаракерча гIишлонмонтажни управлене штукатуралла балха яхар кхуваш йоагIа йоI.

— Атта дацар хьалхарча хана, — йоах Местоевас. — Бакъда, къахьегаш беза, говзал кхараерзае новкъостал дир сона коллективо, дукхача шерашка бригадир йолаш болх беш хьайоагIача йишас ПаьтIамата. Уж бар сох гIишлонхо яьраш. Тахан сана дагадоагIа сона шу хана бригадера сайга сайрийна цхьа аьнна дешаш. Аьсет, — аьлар цо са белаш тIа кулг а дилла. — атта яккъ бац вай шинне хержар. Нагахьа санна раьза а хинна укхаза хьо балха еннале, хьо санна болча гIишлонхой сий ду наха, хIаьта хье раьза еле, хьайна даго къобалдеь болх хала беза я..»

Уж дешаш къонача йоIа дег чу дийшер, чIоагIа кьовабиэлаб тIа а ийцар уж Аьсета. Шийна нийслу халонаш эшаеш кораерзайир цо штукатура говзал. Ца хоар, дIахоаттар кхычарга. ХIаьта бригада членаш массе а хана кийча хулар йоIа новкъостал де. Иштта дIабахар кхо бутт из ученица йолаш, цул тIехьагIа цунна елар цхьоалагIа разряд.

— Кхычахьа балха гIоргья аьнна вIалла дага а доханзар сона, — йоах Аьсета, — чIоагIа дукха безар гIишлонхочун болх, цунца яр ерriга уйлаш.

Иштта цахаддаш кердача коллективашца цо болх бу барайтта шу даьннад. Денгара денга дукхагIа Iомайора говзал. ШоллагIа разряд йолаш цо болх бу дийтта шу даьннад. Цу шерашка дукха хувцамаш хиннад дIа-юха лелача механизированни колонне. Хувцамаш хиннад цун вахере а. Лакхъеннай Местоева Аьсета говзал, кхетам, из хIанз боккъонца йола гIишлонхо я. Цо болх беш йолча бригадо дукха цIеноши, промышленни объекташ хьалъяьй цу шерашка. Масала, цар хьалъяьй 600 моттиг йола клуб, 1178 дешархочоа лаьрхIа школа, Наьсарерча совхоз-техникума дешара, лабораторни корпус, санэпидстанци, Гамурзиевски, Экажевски школаш, кхычар.

ХIаьта уж хоза, наьха безам тIагIоргболаш хилийтара дукха къахьийгад Аьсета а бригада членаша а. ЦIенна а мешар хиннабац цу хьинар долча къахьегамхочун брак ерашца, дисциплина телхаерашца, коллектива сий ца дерашца. Иштта я цун оамал, иштта йовз из массанена а...

ДIадахача шера из болх беш йолча бригадо шера заданеш кхоачашйир 127 процент, цхьабакъда, Аьсет цхьаь дийнахьа цIаьхаьц шийн сменни нормаш 120—130 процент кхоачаш ца еш. Наьсаре райисполкома болхлошта екъае вIаштIардаь 110 квартира йола цIа хьалдолча дакъа лоацаш я цо бригада. Царех 45 квартира янаьрь бутт боша йистеникха аьнна доаш деннадйр цар. Шийн доаш кхоачашдир бригадо. хIанз йисте а даьнна латт 45 квартира йола цIенош.

— Тха болх кхы а дикагIа дIагIоргбар, нагахьа санна тIома новкъарле еш цхьадола кхачамбоацараш ца нийсларе, —дувц Местоева Аьсета, — цхьаза гIишлон материалаш, къаьстта а мархкал, залнкагIа хьабахьац. Шоай хаинахьа электрикаша, сантехникаша. гаа чудаллара болх чакх ца баккхерах оаха баь болх юха бе беэаш хул яха.

Дика Iомаьй Аьсета смежни профессеш; из я кимеищик, штукатур-маляр, леноленм Iодилла, бада тIа утеплени е ховш.

Даьхено боагIаш бола мах баьб Аьсета къахьегама. Цун наьхка тIа лей Ленински юбилейни медаль, пятилетка шерашка социалистически яхье тоттьйнар, «Коммунистически къахьегама ударник» яха знакаш.

А. САГОВ,
тха соб. корр.

БАРТ-ЦХЬОАГIО ЙОЛЧА

Тхъаь кхоаллагIа шу да Даниленко Юрий Макарович Грозненски «Автоспецоборудование» яхача опытно-экспериментальни заводе бригадиралла болх беш вола. Цун бригада я гидравлически подъемникаш хьаеш.

Шийтта саг ва бригаде къахьегаш. Уж ба дукхача къамех латта зикалаш: царех ба эрсе Станислав Васильевич Максимов, гурже Михаил Григорадзе, эрмало Петр Ваганян, иштта кхыбараш. Белгалдаьккха доагIа бригадерча хIора къахьегамхочо шиъ кхоъ смежни профессии караерзаьъ хилар. Цудухьа цар вIаштIехьдоал моллагIа бригадацара-саг цамогаш хилча, е кхыча гIулакха цIагIа вихача хьаьбеча балха хIама ца Iаткъаш, цхьаккха станок сеца ца латтийташ болх вIаштIехьбаккха.

1956 шера вера со укх заводе эттара хьалха балха, яхаш дага лувц Юрий Макаровича. Цкьаккха балха говзал яцар са цу хана.

Юкхьанна слесара ученикалла балха отт из. Ловццача хана слесара-наладчика говзал караерзаю цо. Балха къайленаш йовза гIерташ, карагIдаьначох кхоачам ца беш вола зIамига саг кастта зийра завода кулгалхоша. Цудухьа из бригадиралла оттаву цар балха вена шиь шу даьлча.

ХIаьта цар шийх бекна тешам боа ца беш таханарча денга а ваьнна Юрий Макарович Даниленко. Из дар 1958 шера, яхаш даггI лувц Юрий Макаровича. Атта дацар сона дукххача къамех болча бригадерча наха кулгалде, хIаьта цу хана хIанз санна техника мича яр, дукхагIдола балхаш кулг-кара де деаш ма дарий. Цхьабакъда, коллектива барт тоабе ховш, цийна ховр дIахьехаш, балха йоккха говзал йолаш болчарга ца ховр хьаIомадеш дукха ха ялалехьа ше везаваллийта хайра цунна, вица кулгалхо а хиина дIаэттар из.

ЦIаккха а дагара далац сона, йоах Юрий Макаровича, се ленински парте мугIарашка дIаийца да. сайх коммунист тешам бенна ди. Из дар 1968 шера. ТIаккха ер кхойтталагIа шу да цо коммунист яха сий дола цIи леладю. ТIеххьарча ахе шера из заводе парткома член ва. Юрий Макарович Даниленко духхьал бригадир хинна Iац, яхаш дувц сона завода директора Мальсагов Арсамака, из ва воккха хьехамча. ХIана цун бригаде мел вола шийтта саг цун ученикаш хинна нах ба.

Бетта планах 400 гидравлически подъемник арахецар езаш я Даниленко бригада, хIаьта цо цхьа бутт дIабахийтабац 450—470 подъемник арахеца ца хецаш. Укх тIеххьарча пхе бетта КПСС XXVI съезда сийна къахьегама вахте а этта. «XXVI съезда — 26 хьянаре кIира» яхача дениэагIа къахьегаш я из бригада. ВIаштта кхаь-бетта цар хIара бетта 500 подъемник арахийцай. ХIаьта нормаш 120—130 процент кхоачаш ца еш цхьа ди дIадоадац.

ИттлагIча пятилетка план цу барт тайнача коллективо 1980 шера 7 ноябре кхоачашйир. Шоай пятилетка хайал лункха хьалха кхоачашъяьраш а ба бригаде. Уж ба 1980 шера октябрь бетта пятилетка задани кхоачашъяь вола Станислав Васильевич Максимов, Петр Иванович Марченко. Тахан цар къахьегама календара тIа 1981 шера апрель бутт ба.

Ала дезаш да, Юрий Макаровича воI, Дмитрий Юрьевич шийн даь леррагIа водаш хилар. 1978 шера Советски Эскаре гIулакх даь ваьлча вера из дас кулгалдеча бригаде слесаралла — ученикалла балха. ТIаккха хIанз кхоаллагIча разряда слесарь волаш къахьегаш ва Дмитрий. Из заочно дешаш ва Ростовски машинно - строительни техникуме. КIезига ха мара йисаяц вай хьамсарча парте XXVI съезд Даьхен столице Москве хьаелла. Цу съездага йола КПСС ЦК проект дег тIара къобалъеш хьал а лаьца, дикача къахьегама толамашца накъайола коллектив коммунистий форуме.

А.-Г. УГУРЧИЕВ.

КЕРДАЧА ПЯТИЛЕТКЕ ПРОИЗВОДСТВАНА ИНТЕНСИФИКАЦИ ЯР

КПСС ЦК октябрьски Пленуме ше къамаьл деш Л. И. Брежнева белгалдаьккхача бесса, кердача, цхьайтталагIча пятилетках дола къамаьлаш дIадоладала деза «советски наьха вахара хьалаш юкъарчал доаццаш уж къестадарах тийша долча дешашкара». Кердача пятилетка хьалхарча шера пачхьалкхен бюджета цифраша баьъду СССР приоритет социальни программашка хилар.

Керттера де лерхIар наьха материальни культурни вахара боарам цакаддаш лакхбар, сага дегIаоара эша эттара дикагIа дола хьалаш хьаделга а долаш йола шийн экономически стратеги дIахо чакх а йоахаш, берригача хьалкъага юцийта оттаьча «1981—1985 шерашка а 1990 шерага кхаччалца а СССР экономически социальни дегIайоалаяра керттерча лостамий» проекта тIа КПСС-о оттаду бахача наьха реальни доходаш 1985 шу тIаккхоачаш 16—18 процент лаккъяра, потреблене юкъара фондаш 20 процент алсамъяхара, социальни Iалашон система эргаьныха тоаяра декхар. Советски наьха реальни доходаш лаккъяларца цхьана алсамдаргда наха эша товараш арахецилга (21 процента), хIаьта иштта совдаргда наха маьхах гIулакхаш делга, розничьи мехий индекс практически хувца а ца луш.

Амма нийса хургдацар уж планаш общество духхьал цхьан наха эшараш Iалашдара оагIоракъа дегIакхувла лаьрхIа я аьнна хетадеча. Пхе шаькъех диъ дакъа потреблении наха чубаха моттигаш хьалъярген дIадодаш йола СССР къамен доход хьаю общества берригача къахьега могаш болча члений къахьегамо. Цудухьа къахьегама сфере хулача дерригача хувцамаша, из эргабаьнкха тоабаран цун эффективность лакхъяран тIаерзаьча ерригача процессаша юкъарчал доацаш влияни ю социальни дахкъерча хувцамашта. Мишта хувцалургба кердача пятилетке советски болхлой къахьегам.

1976—1980 шерашка советски экономикана белгала хинна хIама дар берригa халкъа боахам интенсификаце новкъа баккхар. Дерригa а лаьрхIача-м, производства интенсивни методаш юкъейоалаяр принципиально керда хIама а дац вайна. Промышленносте, къоастадаь аьлча, хьалхагIа а къердаш дар технически прогресс дIахьалхатетташ дола доакъоши профессеши (машинаш яр, металлообработка, энергетика, хими, хIаьта царех хIаране чу — механизированни къахьегама болхлой). Цхьабакъда, бIаргча хьанийцача производствана интенсификаци яр, цу тIа а цу тайпара йоккхача масштабе духхьашка кхоачашду, хIаьта гаргтарча итт шера экономика дегIаахара керттера лостам а хинаб.

Нагахьа санне хьалха производствана интенсификаци яр къаьст-къаьста дола прогрессивни доакъош дегIахкувлар е къаьст-къаьста йола машинаши механизмаши юкъейоалаяр санна хIама лоархIаш хиннадале, хIанз дувцар да : производствана шерра механизаци автоматизаци яр, цу тIа а бийдал яккхаргарех чакхъяккхаргарен деиз кийча продукци арахецарга кхаччалца йола ерригa производственни цикл Iалашъеш, комплексно. Советски Iилманхоша уттаьча концепцеша тIакIалтIакховс механизацехи автоматизацехи духхьала саго беш хинна болх машинашкеи роботашкеи байта довлар санна дола хIама лерхIаш хьинпараштa хийттараш. Иштта, хIанзарча хана токарни автомат токара метта болх бе управлене пульти промышленни роботи хьожаш моллагIъяр санна йола токарни станок яц. Из да дукха операцеш цхьан яр, иттаж йола механизмаши инструменташи цхьан хана функционировать деш хилар шийн башхало а йолаш йолча технологически конструкторски решеней кхыча тайпара йола комплекс.

Автоматаши механизмаши производствана чуйоалаяр дIадех кердача технологически решенеша а. Масала, болат цакаддаш дIачудеттара йола машин (кердача пятилетке дерригача йоаладеча болата дийлагIа дакъа царна чугIолла чакхдаргда) духхьал кIезигбаь iнйнаяц металлургера гIонна доза балхаш ду болхлой. Цо йиш хилийташ болат дIачудеттача хана цистара прокатни стана тIа яха мара ца езаш слиткаш нийча хилийта. Хьалха дIачудеттача болатах хьахина слиткаш стана тIа кхоачае дукхка операцеш е езар, дукхка нъа а хьегаш энергетически затраташ а еш; разбиэка еш, слиткаш цаложнинашта чура хьайоахаш, уж йоахъеш, иштта кхы дIахо.

Тахан кIезига операцеш йола технологеш автоматика юкъе а кхувлаш чукхухь массе тайпарча доакъошка: кIорачунгара (гидравлически способагIа баьхача) текстильни чуига кхоачаш (тканиш йола материалаш хьаяр). Шеко йоацаш да, уж дIайоаржаяро производство кхы а эффективнегIа еш хилари бола беш бола нах тIа а ца тохаш низалаш совдаха йиш хулийташ хилари, хIана аьлча технологех шийх а технически Iалашонах а доаллаш да къахьегама овсарле лакхлургхилар. Иштта кхетадеш да, къахьегама овсарле лакхъялар болхлочун нагрузка лакхъялара чотах хулаш дола хIама ца хилар. Амма дий-теш из дIахо йодача хана болхлочун де дезар кнопка а тIаеш кагIар мара хIама дац яхилга. ВIалла а дац.

СССР шеррача масштабе чакхдоаккхаш латта болх беш йолча предприятешта технически реконструкци елгеи кердача техникаца Iалашъелгеи, иштта хIанзарча хаиарча техникаца кийчъяь йола кердаяраш хьалъелга а кхоачамболлаш лакха квалификаци йола специалисташ хилча мара де йиш йоалаш хIама да. Иштта, хIанзарча этапе промышленностера прогресс хьаю къаь йоккхача группо: квалифицированни болхлоша, лаьрххIа йола юкъера образовани йолча специалисташа, лакхера образовани йолча специалисташа. 1979 шера цу кхаь группо дIалоацар болх беш болча бахача нахах 40 процент, е 1960 шера хиннарел шозза дукхагIа. ДIахо уж кхы а дукхагIа хилара мел эшар долаш да: «балха низа дикал», нагахьа санна из терми йоалае йиш яле, лакхъеннай. ТIеххьарча шерашка (15—20 шу) къахьегамхошта Iилма-технически революце хьалашка чоалхане професси Iомаяра, квалификаци лакхъяра хиланза дардоаца хьал дола юкъара образовани ялара даькъе Iалаьмате лакхача лагIа тIа даьннад вай.

Амма хIанзарчоа чIоагIа яра латт болхлой кадрай проблема. ГIулакх мишта латт аьлча, геттара кIезигбеннаб тIабетталуш бола къахьега могаргдола нах (1976—1980 шерашка тIаккхийттача 11,2 миллион сагагара 1981 — 1985 шерашка тIаккхета везача 3,3 миллион сагага кхоачаш). ГIулакх латтац профессионально - технически образование система «низ» кхоачамболлаш ца хиларах (2,3 миллион саг лу цар шера). 1979 шера КПСС ЦК-аси СССР Министрий Советои соцам баьб производстве квалифицированни кадраш кийчъяра гIулакх эргадаьнкха тоадарах. Цу тIа оттадьд болхлошта эггара кердагIа йола знанеш енна ца Iеш (хIанзарчоа юкъера лаьрхIача 6 шера цхьа чакхйоах хIаране юхакийчъяра курсаш), цу база тIа атта ёмевна профессеш Iомае а производстве цхьанне шоллагIчун метта болх бе а йиш хургйолаш юкъара технически кийчо ялара шыьъера декхар. Цо кадрови проблема ярал юхатеха ца Iеш, алапи леррагIа лакхдалар эша квалификаци лакхъялара хьалаш а хьаду.

Кхы цхьаькха аспект а я проблема — механизаце дегIаахар болхлой образовани лакхъялара тIехьадусар тIеххьарча шерашта. Дукха я халкъа боахаме юхейиса вIалла а чоалхане йоаца кулгаца еш йола операцеш, уж балхаш дара вIалла а тIера хилац производстве балха уха кагирхой. Из бахьан долаш духхьал цу балха участкашка эггара дукхагIа хувцаа лу кадраш, кхоачамболлаш вIалла а хилац. Цудухьа КПСС ЦК проекта тIа белгалдаьккхад эггара хьалха гIонна йола кулгашца ю операцеш дIанхара производства технически боарам лакхбе безаш хилар, уж операцеш кхоачашъеш 40 миллион саг совгIа болхлой хилар теркал а деш. Укхаза а болкло механизированни боацача къахьегамах мукъаваккхар дувзаденна да цунна лакхагIча квалификацех бола болх Iалашбарца.

Iилманеи техникании карагIдаьнараш чудакъара санна иштта болхлой квалификаци цахеддаш лакхъяра а кIийлеи тIа производство леррагIа технически даькъе юхаIалашъяро йиш хулийтаргья кердача пятилетке общественни къахьегама овсарле 17—20 процент лакхъе а 85—90 процент къаман доход цун чотах тIакхетийта а.

Владимир МЫТАРЕВ,
АПН [illegible]

ПАРТЕ ТЕШАМЕ ВОӀ

К. Е. Ворошилов ваь 100 шу дизад

Климент Ефремович Ворошилов ваьв 1881 шера 6 февраль Верхнее яхача юрта хӀинзарча Днепропетровски областе, болхлочун-машиннахьажочун дезале. Хьажа мел хиннарг К. Е. Ворошилова балха тӀа дукха дар вай кранце дувзаденна. Из массаза а дагалуцар цо. Ишта 1968 шера октябре «Къулбаседа-Кавказски «Краснознаменни» яхача хиннна дештаьанзлон тӀа цо яздора: «Дега тоам ула сона шийна хана Къулбаседа-Кавказски военни округа командующи со хилар дагадеъача...»

ТӀема а политически а деятела К. Е. Ворошилова белгалера говзал гучаьлар 1-ча Конни Арма Реввоенсовета член алла из хьоманча. Цу балха тӀа командармаца С. М. Буденнаца тӀема операцешта кулгалдерел совгӀа, шийн керттера декхар лерхӀар цо бӀукойн командующи революце гӀулакха, къаьхегамкой хьаштаьша доезе доеццаш тешаме хургболаш хьалххабар.

Деникинцаш хӀаьлакбенга чакхдоаккхаш Конниц Арме бохийр хьалан Султан-Гирей кӀайгвардейски конни корпус, хӀаьта из дарца 9-ча армена Екатеринодар (Краснодар) мукъабоаккхача доккха гӀо дир, хьалаьцар город Майкоп, хӀаьта цул тӀеьаьгӀа Сочи Туапсен. Цу тӀемашка турпалелла майрали гойтерах К. Е. Ворошиловена делар хьалхара совгӀат — ЦӀеча Байраха орден.

1-ча Конни Арме 50 шу дузаш хьаьъча «Революце конница» яхача статья тӀа К. Е. Ворошилова белгалдора цу эскаре гӀулакх дар шийна а хьаьма командирашта-конармейцашта а лоӀами оамали чӀоагӀъяра, тӀема знанеш эргайоехаш алсамъяларен эскарашта доалдера говзал кераерзаярен школа хилар, аьлаш.

Гӏ-гӀа Конни Кавказе яхийтача ВӀашагӀъеллар Къулбаседа-Кавказски военни округ (СКВО). К. Е. Ворошилов хьежаву округа эскарий командующелла.

Цу хана Къулбаседа Кавказе партийни организацешка къесттта уйле тӀаухийтар ленински къаман политика нийсе чакхъяхара, деррига халкъаши къамаши вежарашка боле цкъо довзал а бала вӀаши хлотадара. Цу балха нӀаьнга низаш дӀедаланзар Климент Ефремовича.

1922 шера октябре К. Е. Ворошилов юкъеяхьар нохчий Гораки республикера хьа в бряни цӀа йадминистративни единица ера предложени яннача РКП(б) ЦК комиссена. ТӀеьаьгӀа, 1923 шера январе, цу хана РКП(б) ЦК Къулба-Малхбоален Бюро секретарь хиннача А. И. Микояница, С. М. Буденица, М. К. Левандовскица Нохчашкахьа вера, автономни Нохчий областе вӀашагӀоллингга дӀедоладаьча къаьхегамкой съезде хьамана дар (съезд хилар Урус-Мартане шахьрача ера). Цига хиннарашта К. Е. Ворошилова аьлар: «Нохчаьесттий къаьнега нохчий Тил векала деьхкад Советски Ӏаьдала лакхерча органо — Ерригроссийски Комитето — Советски Къаьнегама Республика лакхерча правительства кхы цхьаьзне автономни Нохчий цӀа шийн лоӀамегӀа йола область хьалрах боле лоӀам шуга дӀахзайкабе.

Нохчий хазалла областа Кавказски ловмашкаре даиз Тайжача океанага кхачалца уйла ча сийлахь-йоккхача низ бола советски организмане тӀекхетош доле хӀама дац!

Шийн къамахл Климент Ефремовича чакхдаьккхар моршала дешаица. «Даьъаьлла кийла тӀахзочаьлургвоацача ловний цӀа аьрзеш! Яхийла керда цӀа Нохчий областа! «Урал» яхав дӀахьдаь цӀогӀарч деттеш, «Интернационал» овлаш чекхдалар нов. Ворошилова къамаль, — яздора «Нефтерабочий» яхача газета 1923 шера 18 январе. ХӀаьта 1923 шера 17 мае «Советски автономни Нохчийчоь» яхача газето шийн номер зетайир К. Е. Ворошилов шоалгӀа Грозне Нохчашкахьа вере. Из М. И. Калининца цхьана цхьошалгӀа вахе хилар Петропавловская яхача станице, Грозне Стари промыслей горняккаш болча, Ольгинское яхача юрта хӀирийк гӀалгӀайн болча. «Къьстта сакъердама митинг хилар Грозне Стари промыслашка» — яздора цул тӀеьаьгӀа Михаила Ивановича Калинина.

К. Е. Ворошиловцеи Владимир Ильич Ленина хьаьча соратникащцеи дицлургдоацаш хиннача вӀашагӀкхетерах дега гоӀзалца дагалуцаш дувцар вай республика къаьнегӀча общественни деятелаша.

Парте бахкийтараша хӀера вӀашагӀкхетарах дог гӀоздоела событи, бокъонца доле цӀей хулар. Климент Ефремовича чӀоагӀа сий доре, деррига халкъа везар из. Цох стикаш хьаьлай, иллеш дехьад вай мехка а Нохч-ГӀалгӀайчене а.

К. Е. Ворошилова бокха лоархӀам боле декъа лаьцар Сийлахь-боккхача Даймехка тӀом болаш гитлеровцашта духьалера советски халкъа къовсам вӀаштӀехьбоаккхача. 1941 шера 30 июне Обороне Пачхьалкхен Комитета юкъеяхьар из.

Партен Советски правительстван ше дӀа мал хьоменьча ше ца кховеши доезуе доеццаш тешаме волаши беча балхаца цо гӀо доре немецко-фашистски гӀаьрахой вай каллъо эшабара.

Сийлахь-бокхха Даймехка тӀом чакхбаьннача тӀаьхьаьгӀа К. Е. Ворошилов, хьалхе а санна, партен пачхьалкхени кулгалдеча кадрашта юкъе хул, кховчашду КПСС ЦК-еси Советски правительстван шийна тӀадийнаь лоархӀаме а бахктоахаме а декхареш. 1953 шера март беттта из хержав СССР Лакхехьарча Совета Президиума Председателалла, хӀаьта Советий Мехка цу лакхехьара пачхьалкхени посте 1960 шера май беттага кхачалца а хилар.

К. Е. Ворошилова вахари болни дӀакъовстабе бош болаш бац бахлей класаш, халкъах, тоххамах чакхъяннача цар деналча авангардах — Советски Союза Коммунистически партех.

Партен правительстван кулгалхоша, вӀаха цӀи хозача пачхьалкхени военни деятелаша кулгаях яздиьча некролога тӀа (1969 шера 4 декабре «Правда») бохар: «Сецад шийн деррига турпала вахар болхлой класса революционни къовсама гӀулакха, Советски пачхьалкхен оборони ниа чӀоагӀбере дӀадиннача коммуниста, бӀухочун дога. Из цӀи цӀакха а йицлургъяц халкъа.

САРДАЛ ЭГӀАЗВАХАР

«Къаьра дув» яхача романа тӀара дакъа

Сона ица кхелтехар вовшийн волча гӀалгӀай яздархочун Ведзижев Ахьмада «Къаьра дув» яхача романа тӀара цхьа дакъа. Романа цхьаькха дакъа дӀадо дешаташ окха.

Мар чувоагӀаш хазахьар Маккийна. ЦӀагӀа де мел дезар даь хьинар из, «кхыметтел чай а кийча дар Сардал чувеча йоттаде мара да дезаш. Жабиг Мадина йолча цӀагӀа вар, ше цӀагӀа хилча вӀахха цунна юхера хьавоалаш вацар кӀаьнк. Йора кӀал латтача истола тӀа лампа а отталь букваре тӀа хьежаш ягӀар Макка: «Вай колхозе болх беш да... Вай колхозе дика дахаш да, — дешар Маккас абат чӀоагӀа, ше яхар цхьаккха сага ца хозийта лерхӀаш. — Вай ираз долаш да... Ихалсага маӀача сага нийсса бокъо ейлай советски Ӏаьдало»...

Сов корзагӀваьнна бӀаргашка боад техача санна хетадалар Сардала. Дега а дацар цунна цо дешаш дар букварь да аьнна, сесаг ягӀачахьа дӀа а хьежавацар из. Боккъалдар аьлча, сов эгӀазвахарах Макка кхыметтел бӀарга а гацар цунна. Бакъда, цо мел оалача дешо лерге гургал бехаш санна хетийтар. «...Колхо-зе бо-о-олх беш...» — хӀара алал цаӀ шоллагӀчох къоаста а деш чаме, раьза йолаш цо оалаш санна хетар Сардала.

— Каща воалла хьа да ва колхозе!.. ЖожагӀатен цӀерала йоагаш йоалла хьа нана я колхозе, ва да Ӏаьрначе хьакхийца валларт! — кхетамчура а ваьна цӀогӀа хьекхар Сардала, шаккхе бий хьалъай а бaь ма могта сесага кертах техар цо. — Кхийнад хьа, ва мерчешта цкъе хьерчаярг. Цу даьлах баьннарий тоабах дӀаккхета! — вӀалла ше дувцашдар къостадулацар цунга.

БӀаргех сийгаш лийлхача санна хетийтар Маккийна мара кертах техача хӀамо. Сардал бокъонца эгӀазварах тийшар из. Тамаш а яцар, уж цхьана бахача дуккхача шерашка цкъе хӀама техаяпар цунна маро. Довнаш-м дора, барт а беттар, бакъда, летавацар. «Даьлах тийша ва хьо, дала лоравоалва хьо!» — ший-шийца дуӀаш дора Маккас. — «Пайхамар оврцагӀвалва хьона!».

ЦӀаьнка маро лостабаь бий сов кедай хиларах ца кхеташ бисар цунна.

— Фу хинная хьона?.. Веха ва хьо? — маӀара ко лаца кхийра Маккий. Ше аравжиалехьа мар эгӀазварах шийна хийттачох теша гӀертар из. — Даьла дӀи яккха... Пайхамарега кхайка, — шийна а цахови мерех ухача цӀево еррига бат йоаьлар цо хьеккхача кулго. Елха яхьацар из.

— Ӏа вохаваьа, ва даьна маӀалт хиларг!... Ваха, эгӀаве кхы фу деза хьо гуш хилча!.. «Колхозе болх беш да»... Маца кхийнад хьа колхозе яха! Са Ӏу хиннача Дудийца барта яха хургья хьо!... Цунга юхайнйарза хургья хьо?! — тӀехьара дешаш цӀаьхха дагадаьхнар цунна, из бокъонца шек а воаннхаш. Массехк сахьат хьалха уккхашна хьелхалка Дуда а ма язвелирий колхозе. — Алал, барта дакхадий шо шинь?.. Цуйта юхаерза йоаллий хьо?..

Цхьа юкъ лелар мар корзагӀвалара бахьанах Макка кхетале. Кхы сесага тӀагӀорташ, хӀама тоха гӀерташ вацар Сардал. Ма могга яппараш йора цо, вӀалла Маккийна мотт а ца меттача тайпара бӀеха дешаш ухар цун багах.

— Хьо-м эгӀавеш латт. — техача хӀамо бӀогора ухийтар Маккий корта. Ура а ца лоаттаенна Ӏохайра из. — ДӀавехка зӀы мара кхы хӀама эшаш вац хьо. — кхы са а ца тохаденна йийлхар Макка. БӀаргех хьеккхача кулго ухаш доле бӀарга - хиш мерех кхача цӀеца дӀа а едь ерригга къоарзъелча санна хетар цун юхь.

Дая цӀогӀа а хеза цу хана дак нанен долта чупиххар Мадина, шийна тӀехьа Жабиг а волаш. Наьнах бӀаргкхийттача кхераенна оагаелар из.

— Нани... Нани, фу даьд хьона?! — цун йистхилар а елхалга а кийна дар. — Айя, малав хьа бет яшта кӀрчаьккхар, — шен нанен мара кхы уллув саг воацаш санна дар цун йистхилар. — Малав ер даьр?! — даьна бӀара а хьекха цӀогӀа техар цо. ВӀалла да лоархӀилга а, е цувах кхерилга а дацар цун цӀогӀа тохарца.

ХӀанз мара сесага юхьа тӀа эттар зе кхетам хиннабацар Сардала. Сендухьа да а ца хоаш цӀагӀа чӀогӀа готта, чамза хийтар цунна. Кер чу шелал эттача санна хетийтар цунна йоӀа бӀарахьажаро.

— Со ва, со! — цӀогӀа техар Сардала юххера а. — Далла хоастам белахь из ца ювш вяса. Е езаш яр, даьла моастагӀа, е а бийна кхалаж тӀа дӀакхосса езаш яр, лаьтта цхьаккха лер хургйоацаш... Цига ховргдар цунна колхозера вахар мелла дика да.

Наьна батах шийн аххьаша чура хьадаькка йоалакх хьохаш йоаллар Мадина. Ше деш дар юкъах а дига юха а даьна бӀарахьежар из. ДегӀа юккъеда юв чакхъаьлча санна хетийтар Сардала цу бӀарахьежаро. Цунна-м ховрa йоӀо шийна тохаргйоацилга, е кхы низ бергбоацилга, бакъда, сендухьа да а ца хоаш ше кхеравелар ходелар дуьна.

— Сендухьа да из? — шийла, эгӀазне хаьттар Мадинас.

Цхьанна а дешаца оалазургбоаца цабезам хабелар Сардала цу хаттарца. ЦӀи йоагаш санна хетаделар цунна йиӀа бӀаргашка.

— Дитал из, Мадина... Ер-м эгӀаваьвар, дӀавехка саг воаца мара, — шийна бегах хьенхаш дола йоӀа кулг хьалаьцар Маккас. — Тоъаргда хьона... Лаьма эцаш юхь йила езаш я со-м хӀаьта а...

— Лама хургда Ӏа даьчох, даьла моастагӀа! — юкъенкхар Сардал. — ДуӀаница колхозаш ехаргья даьлах тешаш волча саго?.. ГӀо, колхозе а гӀо, коммуне а гӀо, хьай даь каша тӀа а гӀо... ПаргӀато ма лойла хьона дала!..

Кертех тӀой детташ сона хетийтар Маккийна маьра цу дешаша. ХӀанз кхетадир во мар корзагӀваьккхар ни чувоагӀаш ше абат дешаш хиларах долга.

— Хьо-м саг чоланхвакица могаргдолаш хиннав, — наьна балам тӀа улла шийн пхьарс хьабеннхацар Мадинас. Ше юхера хьаьлча нанна тӀакхача бокхи кхерам баьнна санна цунах дӀахьерчар из.

Дега а доацаш йоӀ Асхьаб везаш я... кхийга дагадехар Сардала. Цо цӀера тӀа хьаьтта йотташ санна... кхы ... цӀогӀа хьалсойзавир из.

— ЦаӀаш да шо, — цӀогӀа хьекхар Сардала юха а. — нана яр а, йоӀ яр а... Берригаш а боабс безаш бар кхалнах... Фу хоададаь дӀабаха безаш бар, даьла моастагӀий!.. Хьо а йолаш, — Мадинайна вӀелг тӀахьекхар цо.

КӀайдар а Ӏаьржа хетаргдолаш массадолча хӀамах, берригача нахах тешам боаш латтар цун тӀехь - тӀехьагӀа. Асхьаба из духьала хила цхьаккха хӀама дацар, духхьал партячейка секретарь из хилар мара. Тайпа а, цӀа а нала лоархӀачерех дар. Шин бутт, бутт хьалха хетаргахьа, йоӀ цунга дӀалара духьал ца хила мегар из. Цунна духьалара уйла чӀоагӀъялара кхы фу эшар, ше тешаш а волаш колхоз вӀашагӀелла яьлча, цу собране Асхьабе наьнана Зайбийна баьпна къовсам чов санна хӀанз а дага латташ хилча. ТӀехьарча хана хулаш мел дола хӀама вӀаший дувзаденна лоархӀав Сардала. Ишта лаьрхӀар Маккас колхозах еттача толбашта ше тӀакхачар а. ЙоӀа Асхьаб везилга дагадохар а.

Цхьаккха дича а кхетаде магацар Мадинайна даьнен маклен юкъо цатоам гӀаттара бахьан. Да багенна сӀха волга ховрa цунна, бакъда, нанна из качводаш цӀаьхха а вайнавацар. МоллагӀа бахьан хиларах нанна хӀама тохарах бекъвацар цо да, вешта ба хьанах кхета лоора.

— Сендухьа да ер, нани? Со кхетае мегаргйий уих гӀулакхах? — вӀалла да уих цӀагӀа а воацаш санна хаьттар Мадинас. — Цо цӀогӀа хьекхилгах хьона цӀий ухласен мара сона хоаш-м хӀама яччад.

— Хьона ховр хов-их со-на а...

— Даьла моастагӀа яӀ, даьла моастагӀа! — кхы воагӀа а ца венна хьалгӀеттар Сардал. — Хьо яшр со чувоагӀаш даьлагара молхоз схоаш дуӀаш даьр... Хьаалал, хьо ярий уж дуӀаш деш хиннар? Яр ше жоп делар цо шийн хаттара. — Хьо йоацар садоаллаш цхьа дегӀ дацар уих цӀагӀа.

Цхьалла а хӀамалла духтӀалла магацар Мадинайна. Цунна ховра гӀанахьа а сонагӀа а колхозаш мара дьлна тӀехьарча хана дагадоаллаш хӀама доацилга. Бакъда, цхьаккха хӀама аьлна нанас колхоз хьовхеш а хезавацар цунна.

— Фуд цо дувцар, нани? — Маккийна бӀарахьежар Мадина. — Со-м мича кхет оаш ювцараш фу колхозаш я?

— ХӀанз кхийтар-их со а, — безаме доацаш сакъежар Макка. — ЦӀагӀа Ӏомаде аьнар вӀалла Ӏомадеш яц хьо аьна тховсара Шамсудина бехк баьккхар сох... Хьо а ликбезах лочкъаь цӀагӀа йоагӀаш хилча, Ӏомаде аьнар аз а ца Ӏомадича, нийса мича хургда аьнна, абата тӀахьежаш ягӀар со... Цу хана ер чукхаьчар, — марагахьа корта лостабир цо. Шамсуддин юртарча школа заведующи вар, цул совгӀа ликбезе хьехаш а вар из.

Сесага уж дешаш хьахазалехьа а ше схьалар кхетадьдар Сардала, бакъда, ше гӀалат валарах мукӀарал де Ӏацар цунна.

— Мишта, мишта?..

Ше ала воаллар хьадаийтанзар цунга йоӀо.

— Сабардел, дади? — цхьаккха оаелулга, цхьанкха юхагӀортилга дацар Мадинай йистхиларца. — Тховсарарчул тӀехьа укхо шийн ког хьоргбац хьона цу ликбезе, — наьна балам тӀа кулг диллар цо. — Со гӀоргья хӀанз ликбезе, со! — бӀарга тӀа бӀарг а оттабеь даьна бӀарахьежар из.

— Урокаш цхьана ергья вай, Мадина! — цо из алара хьежаш вагӀаш санна гӀадваха уракхоссавелар Жабиг.

— Хьона еш хилча атта я сона урокаш, — массаза а йишас новкъостал деш хилар дар кӀаьнка дагадаьллар.

Йийхха йолча дийнахьа ди техача, тӀоа сетача кхы чӀогӀагӀа цецвоаккхаргвацар Сардал. Цхьанкха хӀама оала а ца душ шийн багара мотт сопабелча санна хетаделар цунна. Кер чу аьшк кхехкаш мо мара йистхила магацар. ЦӀаьхха къонгаш дагабаьхьар цунна. «Сона атта хургдар Ӏумарбик. Мухарбик цӀагӀа баларе, — уйла йора цо. — Цар социергийр, шийн метте оттаергъяр шоай йиша. Ӏумарбик вар хӀанз цӀагӀа хила везаш вар, из са дагара вац, из цаӀ». Мухарбиках а дика тешацар из, школе кхийнача цох а фу хургья, аьнна хетар дагахьа.

ГӀалгӀай атта нийслуш дацар йоӀ даьна духьала ялар. Наха из дӀалайча доккха эхь лоархӀаргдар цунах. Да бакъ вале а, харцвале а из лархӀа деххарийла вар дезалхо, воӀ вар а, йоӀ яр а, вешта, массаза а дезалца хард воле да а бакъвацар. ХӀанз йоӀа чолакх далалца Ӏайгттача Ӏабаргвоецача кхаьчавар Сардал. бӀехал санна гоамйир цунна Мадина цул тӀеххьарча дешаца. Цунна ховра хӀанз ше цӀагӀа доккха дов эккхийтайа из ма хета ца кхаьчаро дусаргдоацилга. ГӀар-тата лоалахошта хезаш дусаргдацар, тӀаккха лоалахошта хайнар ерригача юрта хайнарг лархӀа деза. Дудухьа деррига а хьашаре дӀадероадича толаш лаьрхӀар Сардала. ЦӀагӀа цхьаннега а ца а хойташ Ӏумарбик цӀавехаргва, цо дӀадерзадергда деррига а.

Мадинайна хьехар деш цаӀ вий-те аьнна дагахьа шено сесар Сардала. ЦӀаьхха Сабарбик дагавехар цунна. «Хьанна хов цо деча хьехаро корзагӀъьаьнна хайна? — нер чу цӀи лотаелча санна хетаделар цунна. — Хабара шаьра вале а тешам мичаб цунах? ГӀоргаш Ӏохийца хачи хургьвацар цун из дика валаре, керта кӀунах хургбацар?» Цу тайпара цхьаккха хӀама цунгара гучадоале из цӀагӀара эккхаве соцадир Сардала.

— Хье гӀоргья их ликбезе? — саббаре дӀахьежар из йоӀагахьа. — Со доалара вакха йоалл хьо?

— Ях, со гӀоргья их ликбезе, — сиха еце а вӀалла даьх оалулга холацар Мадинай йистхиларца. — Фу бахьан да со сай лоалахоех, юртахоех лечкъа? — Царна юкъе ль а яхаш а ецийн со?..

— Сацал! — йоӀа тӀачайхар нана — ГӀоргьяц цхьаниа ликбезе. Хьона ловш ца хилча цхьаннахьа а гӀоргьяц хьона, — шийна могачох мара сатем бе гӀертар Макка. — Ӏоедал ма йий из-м... Хьо а вегӀа цунта ледувгӀаш, — раьза йоацаш кулг лостадир цо.

Мелла чӀогӀа хиларах шийна хулача Ӏотаьэма сатоха кийча яр Макка даьнеи дезалан юкъе юкъ ца йолийта, уж шоайла охца ца бала. ЧӀогӀа новкъа хилар цунна шийна маро хӀама техалга йоӀа дӀахайна. ХӀана Мадина даьна духьала йистхилара бахьан из хиларах вӀалла шек яцар из.

— Цук цхьаккха бехк бац, — цин-шийца лувш санна дар Сардала йистхилар. — Массадолча хӀаманна бехкевар со ва... Вецаре бӀаргах саьрг кхийтача санна дезала тӀехьале е гӀерташ леларгвацар... Кхы леларгвац... Сийна цӀи яйла уих дунеах! — цӀогӀа техар Сардала.

Дас техача цӀогӀах кхераевенна йишех дӀахьоарчавелар Жабиг. Шелвелча санна эгаора из. Из хьоасташ нертех кулг хьеккхар цунна Мадинас.

— Волле, Ӏовнжа хьайла, — лерге а яха йистхилар цунна Мадина, цунна шийна мара хозаргдоацаш.

— А, безам бац са.

ДӀахо царна юкъера къамаьл мишта хургда хоаш дацар, цу хана цхьаьккха хоаттам а боацаш цӀагӀа чуваьннача Дудас из ходададьдецаре. Човна тӀа тух тассар, деттаиучара шийн дог сацаделча санна хетаделар Сардал из чувалар.

— Хьо хӀана венав са цӀагӀа? — бӀаргашка боад еттaлуш санна хетар цунна. Ше сено юхавет кацар цунна Дудийна тӀа ца кхоссалуш.

— Сайре дика хийла хьа, Макка! — вӀалла Сардала аьнар шийна хеза а ца хезача санна фусамнаьнага моаршал хьаттар Дудас.

— Хьа а хийла сайре дика, — хьал а гӀетта Дудийна гӀанд оттадир Маккас. — Ӏохалахь, аз уих сахьате чай дерга вайна.

Ше вӀалла уих цӀагӀа воацаш санна теркал а ца веш сесагои Дудаси деш долча къамаьло вӀсар а корзагӀваьккхар Сардал. Къамарга этта тӀехк санна новкъа дар цунна тахан шийна хьалхашка Дуда колхозе дӀахивалар. Дуда дӀавахача цо Ӏувал деш хиннача жех хургдолчун вӀалла уйла а яцар цо хӀанз. Цунна керттера хеташ хиннар дар цхьаккха бокъо йоаца шийн жега воалла Ӏу доала вӀаллхара воалаш хилар.

(ДӀахододар хургда ергӀанарча номер тӀа).

ДОЬЗОЛ ДЕХЬАРА

Афгански революце моастастагӀашта духьаларча къовсаме эскари кхерамален низаши хиина ца Ӏеш тӀехьтӀехьагӀа шерагӀа дакъа лоацаш я партийни активистий отрядаш, кагирхой. Цар кхетама болх бу бахача наха юкъе, деррига низаш тӀадерзадаьд халкъа кхерамале Ӏалашъяра.

СУРТА ТӀА: самооборона комитета членаш Кунар яхача провинце ахархоашца беседаш еш ба.

Г. НАДЕЖДИНА сурт. ТАСС фотохроника.

АПН комментареш

США-неи Европанеи юкъера кхераме «тӀий»

Даь шу хьалха Къулбаседа атлантически блока проблемашта волча специалиста Лондонерча Генри Штанхопа австрийски тӀема журнала тӀа яздора: «Великобритани массала а хиннай НАТО эгара низ болашагӀа йолча партнерех цаӀ. Практически США-неи Европанеи юкъерча тӀаь — Лондонои Вашингтонои къаьсттача англосаксонски традицей кӀийлеи тӀа хьадаьча тӀаь хьисапе я из...» Цу шин империалистически державана юкъе латтача гӀулакхий маӀан дашха а ца гӀорташ, ала мегаргдолаш да. Великобретанех НАТО ерригача зона кӀоаргга тыл (США а Канада а территории Атлантика акватории) европейски тӀема действей кхаь театраца бокъонца йийза шийн тайпара дола «тӀий» хиннад яхаш Штанхопа дуцараш нийса лархӀа йиш йолаш да аьнна.

Ер дешачуя хатта бокъо я: сабарделахь, Великобритани цу театрех цхьаннена а чувоагӀаш яц? А. ягӀац. США дӀадехар бахьан долаш Британски гӀайренех натовски документаш тӀа «Ла-Манш яхача пролива зона» аьнна цӀи а тилла йола къаьстта район яьй. Вашингтонаца барта а йха НАТО тӀема стратегически планашка шийн лоӀаме йола плацдарм хила лейра Великобританеня.

Пентагон шоай цӀагӀа йолаш санна паргӀата дӀанийсьенний Британски гӀайренаш тӀа. Оашош уйла елаш тькъо шу совгӀа ха я штаб Милденходлерча авиабазе а йолаш дола бӀарчча фегара эскар США укказа лоаттаду. Беррнгача мехка гӀолла дӀайийсъача массехк аэродроме латт 300 Ф-111 яха американски истребитель - бомбардировщики кхыйола тӀема самолеташ, хӀаьта царна гӀулакх деш ба 27 эзар совгӀа бола летчикаши специалисташ. Шотланде заливашка хьулалуш да «Посейдон» яха ракеташ тӀа латташ дола американски форда кӀал гӀолла лела атомни лодкаш. Английски авиабазашка даим йоссаш а гӀоттaш а я В-52 яха американски езайоккха бомбардировщикаш. Волгадоаккхаргда вай, цу ерригача тӀалатара средствош тӀа гаьна детта йиш йола атомни герзаш хилар.

Великобритане Ӏаьдала керте консерваторий правительство эттача дена Пентагона кулгалхоша шербаьб Британски гӀайрений доархӀам, царех евростратегически ракеташ урагӀа ахийтара йола стартови майда а яь. Ноябрь бетта Брюсселе хиннача НАТО совета сессе Англе икалаша, «Томагавк» яха тиъамаш дола ракеташ «Першинг-2» оала баллистически ракеташи дӀанийсъергйолча мехкашта юкъе массанел хьалха залвлени йир тиъамаш долча ракетий тӀема позицеш хьаьра шоаш Алконбэрни Гринхэм — Коммони яха ши база хьожаярах решени яьй аьнна. Кхьчарта хьежача башха йоккха йоацача Великобритане территоре тӀа 160 тиъам бола ракет оттаергья кассета, е 572 единицах латтача гаьна яхара низ юкъера болча ерригача кердача ноахалах йолча американски ракетий кхоалагӀа дакъа гаргга яраш, хӀаьта уж сенна лаьрхӀа я-м къайлахьош а дац. Тиъамаш дола ракеташи керда «першингаш» СССР территоре тӀарча хьежоргашта хьалхара хӀама «хьатохалехьа» тоха лаьрхӀача США «кердача ядерни стратеге» инструмент хила езаш я.

Великобретанера американски тӀема базаш кхераме я английски халкъа шийн кхерамаленна а. Дукха хӀама ца эшаш 20 шу хьалха аьннад Уинстон Черчилла, Британски гӀайренаш тӀа американски базаш хьаийта раьза хиларца Англе хьожорг душийх, кхыметтел юхатохаш йола хӀама эггара хьалха кхетаргйола хьежорг а. Цу тайпара йола цхьаккха а шено йоаца вывод е аьаргьяр леттӀа цо уйла йича Англе хӀинзарча премьер-министра Маргарет Тетчера а. Амма из дукхагӀа реза хилар дукха ха йоаццаш хиннача английски парламента сессе НАТОна юкъе мехко лоаца дакъа ше кхы а шерде даь хиларах валалехье. Дукха ха йоаццаш английски правительства тӀаийцай британски ядерни низашта модернизаци яра программа: масала, лаьрхӀа да кердача ноахалах дола форда кӀал гӀолла лела атомни лодкаш хьаде а ворхӀ эзар гаргга километр гаьна яха низ болча «Трайдент» яхача американски баллистически ракеташца уж Ӏалашде а. Цунца цхьана хьалхьей латт борта тӀа латташ ракеташ а йолаш хургдола пхиь эскадренни миноносец.

Эргадаькха тоаду массаварча герзий тайпаш а. Ишта, лаьттарча бӀуна лаьрхӀа модернизаци ю «Чифтен» яхача танка, арахеца йолаьй йиъ бронетанкови дивизена лаьрхӀа йола «Челлендиер» яха керда танк, разработка еш латт хьатӀадоагӀача итт шера чухь хӀанз йолаш йолча ерригача тӀемаш де лаьрхӀача машиний метта дӀаоттаргйолча МВТ-90 яхача перспективни танка. Авиаценй лургья ше латтачара нийсса урагӀа а яхе гӀетташ йолча «Харриер» яхача самолета керда модификаци.

Ишта, НАТО къаьстта йола регион хинна Ӏац Британски гӀайренаш, из я цар территореш тӀара авиаце, флота, лаьтта базировани йолгӀа ракетий низашца тӀом болабера йола даим кийча латта плацдарм. США-неи Европанеи юкъерча тӀаь хьисапера хӀама хиларах тарра, блока, цун тӀема действей европейски театрашта тӀакхеташ йола хӀама я Великобритани. Из ба американски «керда ядерни стратеги» кхоачашъеча эггара хьалха юкъебаха мохк.

М. Тэтчера правительства амбициозни программа мехка къаман хьашташта духьала я. Герз хьаделга сихдеча керда го баккхарагӀа лакхлургдац Англе дунен аренер сий. Амма из кховчам болаш да Англи дуккхача шерашка НАТОна а США-на а тӀатохаш йолча хӀамах лоархӀаме йитара.

Н. КУЗЬМИН, инарал-майор. (АПН).

«ДӀаяха индийски океана районера США тӀема базаш!», «Индийски океанах машара зона е!» — цу тайпара лозунгаш долаш хилар Азе американски тӀема низаш совдоахаш хилара духьалара индийски общественноста демонстраци. «Манифестанташа США посольства здание хьалхашка гӀолла дӀатӀехбоалача хана Вашингтонагара хьадийхар регионе машара гӀулкхан стабильность хиларан кхерам оттабеш дола герз Пакистана лоаттаделга соцаде, яхаш.

СУРТА ТӀА: манифестаце дакъа лоацараш.

АП—ТАСС телесурт.

МАШИНАШЪЕРИЙ МАРКА

Гураьха Пловдиве хиннача дунен халкъашта юкъерча ярмарке дошо медаль а луш белгалъяьккхар Мырша - Аврига яхача румынски городе арахеца йолаь «Дак-90» яха 50-тонни мухь кхухьа самосвал. Цо цӀаькха а тешал ду республика машинашъераш лакха говзал йолаш хилара.

Машиностроени тахан СРР дуккхача городашка дегӀайоагӀа. Отрасле дикагӀа а цун марка тӀаьатта продукци СРР дуккхача предприятей цехашка болх беш а ярех я 23 августа цӀерагӀа Бухарестски завод. Цо сийлена кхоачашду вежарашка долча мехкий доккхий заказаш. 1980 шера 75 процент кердаяьккхай укказа изделей номенклатура.

Дукха ха йоацаш Румыне эггара хьалха Брашоверча автомобильни заводе карадерзадаьд 1.200 говра низ бола дизельни двигатель тӀалатта 120-тонни самосвалаш арахецилга. Моттигерча тракторни заводо хьаю тайп-тайпарча вариантех йола 30 гаргга тайпара юртбоахама машинаш. Уж экспортагӀа дӀаухийт 80 гаргга йолча пачхьалкхенашка.

Мехкара юртбоахама техника дуккхагӀа хилийтара Брашована новкъостал ду Меркурия-Чук яхача гордерча кердача заводо. Цун конструктораша 1980 шера хьалй ирача мухалешка дика болх беш йола трактор.

«Дачия» яха легковой автомобилаш арахецача Питештерча автозавода коллективо соахка бӀаьстан юххье кхоачашйир пятилетка производственни план, хӀаьта шу чакхдаьлалца кхы тӀа эзараш автомашинаш дов а хийцар. (АПН).

КУЛЬТУРА ХАЛКЪО ХЬАКХЕЛЛА Я

Вай мехка массе оагlорахьарей чlоагlа уйла тlайохийташ юкъаш я партъ XXVI-ча съездага йола КПСС ЦК проект. Из юкъача хьинаре дакъа лоац вай республика культуран искусствон болхлоша а. Цар теркам къаьстта чlоагlа тlаоа проекта тlаона укх мугlараша: «Наьха духовни вахар массе оагlорахьара дегlадоалалара торонаш шеръе, бахаш бола беррига нах культурни рузкъашна хийцна тlакхоачарбоалаш дола гlулакх де, образоваине культуран дlахо айе, воасташ кхетам дикагlа де, къахьегамцаеи обществени боахамцаеи коммунистически гlулакхаш дегlакхуала. Социалистически культурен искусствон дегlайоалара гlо де, советски нах марксизма-ленинизма мировоззренех кхебара, цаo массе тайпара духовни хьащташ ваьзагlа кхоачашдаьвара даьккъера цар лоархlам лакхбе».

Юкъарчал доаццаш доагlаш ма дий уж дешаш культурни фронта хlара болхлочоа, культуран искусствон хlара учрежденена гlулакхашта.

КПСС ЦК проекта тlа шаьра бlаргагу, берригача советски наха шоай творчески говзал ма ярра хьахьокхари дукха оагlош йолаш долча общества духовни вахаре хьинаре дакъа лацари духьа ленински партеи вай пачхахьалкхенои культурен искусствон дегlайоалара, кердача дунен саг духовно бlаьхий вара, массе оагlорахьара дегlаена хургволаш из къахкевара дlахо а чlоагlа еш йола йоакхо.

Духхьал цу деша тlадерзаль да идеологически дешаех йола КПСС XXV съезда решенеш. цул тlехьагlара партеи правительствай сона маш партийни советски организацей кулгалща кхоачалдара, бахача наха дlахо а культурни гlулакхаш динагlа дара, профессиональни самодеятельни художественни творчество дегlакхулара, культуран искусствон учреждений материально-технически база чlоагlъяра тlабер-забаь лаьрхlа болх беш йолча Нохч-Гlалгlайчен культурно-просветительни учреждений гlулакхаш.

Республике бахача наькъа гlулакха хlара денна наlараш хьейийлда латт 900 клубеи библиотекаи, кхаъ профессиональни театра, филармоне, цирка. «Вайнах» яхача халхара ансамбль, изобразительни искусстваи краеведчески музей наlараш. Республика клубаша хlара шера чакхйоах 10 миллион саг хьожаш йола 94 эзар совгlа мероприятеш, массаза а 500 эзар саг ва 7 миллиони 600 эзари книжка цудолча библиотекашкарча книжкай фондах пайда эцаш. Театрашеи концертни организацешеи хlара шера уттаеча 5300 спектаклаеи концертагеи хьажа боагlа 1 миллиони 200 эзари зрителаш.

Цlаккха а лаьсl ца йолийташ терко ю кхуьш боагlарашта атеистически, патриотически, интернациональни кхетам балара, советски цlейша обрядаши быта юкъехкахьара. Балха практикана чlоагlа юкъеденад Къахьегамен Доттагlалеи. Марса а Гона а цlейш дезделга, кхыйола дукха тематически мероприятеш чакхйоахилга.

Дика традици а хинна дlаоттад мехкеш Нохч-Гlалгlайчени динагlа болча артисташеи творчески коллективашеи [illegible] а доаццаш хlара шера «Искусства говзанча — къахьегама говзанчашта!» яха республикански фестивалаш чакхйоахилга.

Даим творчески толамаш доах республика театраша. Цар постановкашта оцъа сацна дукхала в СССР культура Министерства, Болгаре, Венгре, Еррнгроссийски Театральни общества Сийлахьа Дипломаш тейнинад. Артиста къахьегам дерригача халкъо къобабенни лоархlаши ба. Чlоагlа тепам болар да СССР халкъа артист М. Эсамбаев СССР Лакхехьарча Совета депутатала, РСФСР халкъа артист В. Отлобмин НГlАССР халкъа артист Д. Омаеви Нохч-Гlалгlай АССР Лакхехьарча Совета депутатала харжар.

Культуран искусствон учрежденешка болх беш ба lалаьмате дукха чlоагlа квалифицированни, йlаьхий практически опыт йолаш бола болхлой. 2300 сагах 1800 саг лакхерен юкъерен лаьрхlа йола образовани йолаш ва. Хlара шера 200 совгlа специалист арахец республикерча культурно-просветительни музыкальни училищаша.

Даим терко ю культуран искусствон учреждений материально-технически база дlахо чlоагlъяра. Аллха итталгlча пятилетка шерашка хьалдаьд драматически театр, цирк, 37 клуби культура цlаи, 39 библиотека.

Наьха дегашта салоlам дикагlа бара цхьаккха хlама кходаш Советски правительства. Аллда укх цхьан шера Нохч-Гlалгlайчен культурен искусствон дегlайоалара хьахийцад ийс миллион сом гарга ахча.

Лакхе йоалаьча цифрашеи факташи дог тешадеш хьахьокх республике бахача наха культуран искусствон учреждениех шоай культурни боарам лакхбара шерра пайда эцаш хилар.

Республика культуран искусствон болхлоша чlоагlа уйла тlайохийт клубийи библиотекайи, театрий а концертни организацей а балха дикали оффективности дlахо лакхъяра балха стили методаши эргайоахаш тоалра, лоархlам, бехктохкам, инициатива лакхъяра дешашта. КПСС ЦК проект юкъача хана хьдда предложенеш тlийлар культурно-просветительни болх дlахо тоабара.

Кертера лостамаш яхача проекта тlа аьнна: «...культурно-просветительни учреждений гlулакхаш эргадоахаш тоаде». Цу пунктана е дешаш lотlатоха ях аз: «**бахха перспективни комплексни планированеш магьийоалара lалаш дарда тlа**».

КПСС XXVI-ча съезда бахха ма боагlара накъабаха кийчлуш болча культуран искусствон болхлоша шоай ннлаш тlадерзадаьд вахаро, коммунизм хьалъяра практико даим хьаувттадеш дола лоархlаме декхараш кхоачашдара. Цхьайттаалгlча пятилетке Нохч-Гlалгlайчен къахьегамхой кхоачашде дезаш долча гlулакхий сийдало къаьстта бехктохкам тlабожабу тхона коммунизм хьалъеш боахкарашта деш дола культурни гlулакхаш даим эргадоахаш тоадара. Цудухьа цу дикача балха — халкъа гlулакх дара — дlатед культуран искусствон болхлоша шоай ерриге ницкъ, говзал, шоашта ховр.

А. МИТРОФАНОВ,
республика культура министра заместитель.

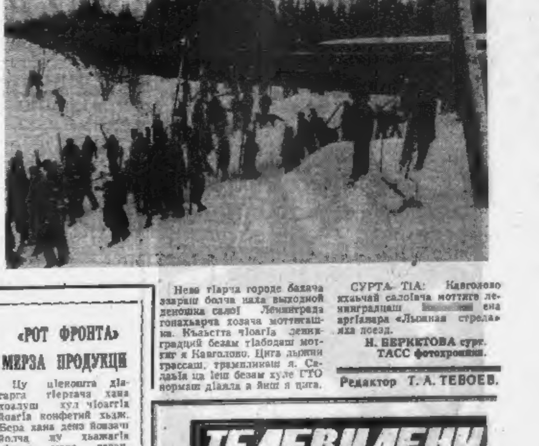

Нево тlарча городе бахача эзараш болча наха выходной деношка салоl Ленинграда гонахьарча хозача моттигашка. Къаьстта чlоагlа ленинградций безам тlабодаш моттиг я Кавголово. Цига лыжни трассаш, трамплинаш я. Салаьlа ца lеш безам хуле ГТО нормаш дlаяла а йиш я цига.

СУРТА ТlА: Кавголово кхаьчай салоlача моттиге ленинградцаш [illegible] ена аргlанара «Льдиная стрела» яха поезд.

Н. БЕРКЕТОВА сурт.
ТАСС фотохроника.

Редактор Т. А. ТЕВОЕВ.

МОСКВА. Гlишлон физика lилма-тохкама институте монтаж яь йоалаш латт ше санна кхы йоацачи «Искусственни небосвод» яхачи установка. Установка тlа оттаьй СССР тайп-тайпарча климатически зонай сигаленна боагlача тайпара сердал яла торо хулийташ йола спектральни а сийрда хилара а характеристикаш дика нийсъяь йола пи эзар гарга тайп-тайпара лампаш источникаш. «Искусственни небосвода» йоакъосталца тохкамаш дергда тайп-тайпарча зданей — промышленни предприятей, нах чубахача цlеной, общественни сооруженей, кхыча объектай, хlаьта иштта микрорайоний территорей, предприятей, поселкай, спортивни сооруженей естественни а искусственни а сердала закономерносташ.

СУРТА ТlА: «Искусственни небосвода» установка цхьа дакъа.

В. КОШЕВОЙ сурт.
ТАСС фотохроника.

Берашта лаьрхlа

«Старогрознефть» яхача мехкдаьттен газ йоаккхача управленена чубоагlача жилищно-коммунальни боахамо реконструкци яь юха а хьайийлай Старопромысловски районерча мехкадаьттахой берашта лаьрхlа Иванова цlерагlча городокера № 39 йола детсад.

— Берашта эшаш мел йола хlама я укхаза: дика кхоаб, хоза салоlийт, ловзае тайп-тайпара техникаш я, кхыдола ловзаргаш да, лорам могашал, — йоах детсада заведующе Назаренко Нина Георгиевнас.

А. ТИЩЕНКО.

«ХЬА ВОl, ЛАЬТТА»

РАЙКОМА СЕКРЕТАРАХ ЙОЛА ПОВЕСТЬ

— Ерригача Грузе гlолла чакхдаьлар тхо, — дувц «Хьа воl, лаьтта» яхача фильма режиссера Чхеидзе Реваза. — Тайп-тайпарча райкомий бюрой заседанешка хилар, тайп-тайпарча секретарашца, тайп-тайпара болча партийни кулгалхошца къамаьлаш дир. Зувра теркалдоре цар шоаш болча укх нах тlа миштта тlаийбу, царца къамаьлаш миштта ду. Царца заводе хилар, колхозе дахар, лоаццла аьлча, цхьа ха яьккхар малх болча дийнахьа lи санна секретарашта тlехьалелаш. Юххьанца геттара бочкха теркам тlаухийтар оаха секретарь балха туш йолча оагlонна, тхоашта бlаргагуш деча гlулакхашта. Амма райкома секретара кабинета чу латта обстановка а тlехьа эlамйта а доккха я тховшта бlарга мел дайнар дега в кхоабаш, оаха лехар керттердар — проблема.

Оаха лаьйир йиъ сценари, хlаьта уж йиъъ а тlо я ийцар, амма тхона кхоачам хилацар. Кагийдараш дlакъестадора, юкъарча пачхахьалкхен проблемашка кхача гlертар. Цудухьа тха сценаре хьалхара вариант духхьал тахан цхьон дийнахьа лоархlаме долча газета тара яр. Хlаьта тхо обществана лоархlаме йола проблема оттае гlертар: мел из — тахан харча ден баьчча?

Тха тlурпала Торели Георге яц хьадда прототип. Хlаьта дlа уйла йича, уж дуккха хилар. Диъ шу хьалха со вар Грузе Коммунистически парте XXV съезда делегат. Цига къамаьлаш деш бар райкома секретараш — Торели Георге прототипаш. Хоза хетар царна бlарахьежаш. Уж бар хlанзарча ханара барзкъаш а духхаш, хlанзарча ханара кlожамаш а долаш бола катийнах. Улица тlа бlаргавайча духхьал франт тарлургва царех сагах. Кхы деце а, лоархlамеча юртбоахама районна районна секретарь ва бх аьнна-м дага а дохаргдац. Амма сонеи Жгенти Суликонеи бlаргидаьйналар цу хlанзарча ханарча кагийча наха болх миштта бу. lурра дена сарралца. Уж бар партийни интеллигенце кердача ноахала винаьлаш, сакхеташ а культурни а бола нах. Дешаш доккхий а доацаш. гlулакхаш доккхий дола нах.

Тlадаьнна цхьаккха хlама а доацаш йола Вайо атагlе бlаргаийча, райкома кердача секретара Торели Георге саббаре дохартдоаца дош лу ше шийна». «Вайо атагlа юхатlаяла еза комсаш» аьле. На тlехьагlа хургда, хlаьта хlанз вайна, зрителашта, аьрлий текхаьлча наха а мо мар, кхьиеттел ха а хац воашта гуливар райкома секретарь волга. Духхьал кхетае хала йоацац а тешавеш а я цун логика, дешаш къаьга а сабаре а да, дега чу а дуэнаш.

Хlаьта хlанз цу лаьттан кхоане чlоагlа цунах, цу лаьттан воlах тийша я.

Бlарг тlера ца боаккхаш, сих да луш хьожаш ва Георгий атагlенгахьа, шийн болх бе безача районага. Нашрилн Асматаца цхьана, шоллагlча секретареца, лелаш ва из машинаца юрташка тlолла, къамаьлаш ду нахаца. Урагlа а пхорагl а чакхвоал из цхьан хана беркатан ника хинача Вайо атагlа гlолла, кхетаду — кхаднйъс еза из, хьалъе еза гlишлош. — баха lоховаш беза нах, юхаьъе а юхаметтаоттае а езо. Духхьашка кlезига бер на lалаьмате йоккха план кхоачашъюлургья аьнна хеташ хинна нах. Сов дукха низаш, сов дукха [illegible] средствании эшаргья цу гlулакха. Хlаьта кердача секретара-м дlабахача кулгалхоша шийна маларlа тlехьале йитай хьажа а ма везий. Коррупцешиа, цадьраш даьд яха баьннача хlама иккха а цхьаннха хlаманна шоаш бехктокхаме ца хета а lемаьча наха йоагlачоа наказани е, вожаш тешабе, шийна тlехьабаха безар.

Цу ерригача «тlехьаленна» духьала къовсам болабу Торели Георге. Шеко йоацаш, шийна бола моастагlий ше хьа а бу. Номер цаl йола моастагlа (Торели цунах сакхеи) ва гlишлон еча треста начальника, цунна хетачох, районе эгтара сил долашагlа вола саг — Мераб Сетуридзе. Бакъда, миштта да а зар Георгий укхаза вайца йолча хана. План Сетуридзе кхоачашйора, цо из миштта кхоачашъю ха лоаш саг вацар. Хlаьта цунна «аьрдехьара» тlайоагlаш хинна хlама официальни алапел массетказа дукхагlа хилар — цу саго вахь «ховш хилар» лерхlар. Цу тlа а центре а вар Сетуридзе Мераба «ший» саг. Торели Георге дувцилга а йоацаш вахийтацар Мераб шийна хеттача бесса. Цудухьа Сетуридзе вигат ду фунагlтаь а кердача секретара ле дега лаьна хlамаш кхоачаш ца хилийта.

Цу ханна Тореле решени ю республика баха нах сов дукха болча районашкара нах аьсса уллача атагlа баха боалабе.

Министрий Совете план могаю. lалашдаьд баха болхарашта эша хьалаш, хьалдаьд цlеноп, вавкъаш декъад. участкашка порядок [illegible].

Цхьаьккха хlама а ца лоархlаш оарцагlвоал Сетуридзе. Вайо ше долча бесса яьсса аллийтара. Цу кхетаду, нагахьа санна Торелела, ше дагалаьцарех цхьадола дакъа а чакхдоаккхалойя, цунца къувса хала хургхилар. Цу духьа... цо бахийтача наха дlайоах Девиокадзе Абесолона питомнике яйна Вайо атагlа дlайогlа кийтъеш йола комсий саженцаш. Юкъеоз Сетуридзе «центрера саг» а: райкома боля тахна нах боагlа. Торели Георгий центре дlавех, фуд lа леладер аза...

Амма... Адмарера нах бахха хьабоагlа, атагlа мугlарегlа дlаотт райкома секретара кхадийнде лаьрхlача лаьтта хьалхара боал боаккхаргбола тракторащ.

«Хьа воl, лаьтта» яха фильм (райкома секретарах йола повесть) экрана тlа арадаргда 1981 шера февраль бетта.

Х. НАСУГАЕВ,
кинофикацеца йолча НГlАССР Госкомитета методкабинета директор.

«РОТ ФРОНТА» МЕРЗА ПРОДУКЦИ

Цу цlеношта дlагарга тlергача хана хоалуш хул чlоагlа йоагlа конфетий хьаж. Бера хана дена йоазчи йолча цу хьажагlа дlаваха мара везац. тlаккха дlактоачаргва Ленина орден лелаеча «Рот-фронт» яхача кондитерски комбинате. цу тайпара цlи йолча московски производственни объединене керттерча предприяте.

Комбинат — Москве къаьнагlа арех предприяти я. Дlаьхача бlаьшерен 20-ча шерашка кунеца Ленова хьайийлла хинай дийнахье пхи пунт (80 килограмм) конфеташи, шоколадаши хьаеш йола кондитерски фабрика. Къахьегама хьелаш чlоагlа хала хинна кlура. Йоахаь 12 сахьата балха ди. Цудухьа хозахета оалаш хиннадаи болхлоша цунах «Йlайха каторга».

Хlанз кондитерий къахьегам беррига а хlана баш аьнна механизаци ябь бе. Комбинато шера арахоц 65 эзар тонн, вешта аьлча 280 тонн дени-буса, тайп-тайпара кондитерски изделеш.

Беррига мохк а санна, комбинато КПСС XXVI съезда накъайодаш ший коллективна хьалхашка декхар оттадаьд продукци дукхагlа, чам болашагlа, хозагlа арахеца, аьнна. Тlаийцад доккхагlдола социалистически декхараш. Производственни низех ма могга дукхагlа пайда эцара, материалаш йоаелга кlевигзара чотагlа коллективо лаьрхlад 40 эзар киловатт-сахьат электроэнерги, тоннаш бидал кхое. Из да съезд, болх беш йолча деношка предприяте кхоача бийдалча бохх беш хургья яхилга.

«Рот фронта» эзар совгlа йолча кондитера дош деннад укх шера хьалхарча шин бетта дола шоай декхараш съезд хьаеллача денгl кхоачашде, аьнна.

С. ДОВБНЯ,
АПН корреспондент.

ЯЗДАРХОЧУНЦА ВlАШАГlКХЕТАР

Пхи цу совгlа за я А. П. Чехова цlерагlча республикански библиотека Нохч-Гlалгlай книжкаш дезарий городской общества вlашагlъеллача «Книжкаш дезар» яхача клубо болх бу.

Самардйинахьа клубе вlашагlкхетар хилар книжкаш дезарий Нохч-Гlалгlай АССР халкъа яздархочунца Боков Ахьмадаца. Ахьмада кхоллам, вахарах лаьца къамаьл дир яздархоша Сулаев Махьмаза. Плиев Махьмад-Саlида, Нохч-Гlалгlай радиокомитета керттерча редактора, литературни критика Мальсагов Абос, кхычар.

«Юрски горизонтага» яхача Бокова язъьяча пьесах КПСС XXVI съезда хетадаь М. Ю. Лермонтова цlерагlча эрсий драматически театро оттаьча спектакла сцена гайтар РСФСР халкъа артиста В. Оглоблинеи Нохч-Гlалгlай АССР халкъа артиста В. Белоглазовеи.

Цига гулбенна хинарий хаттарашта жоп луш ший тlехьарча планех лаьцан къамаьл дир А. Бокова. Сакъердаме чакхдаьлар из вlашагlкхетар.

А. БЕК.

ТЕЛЕВИДЕНИ

5 ФЕВРАЛЬ
I ПРОГРАММА

8.00 — «Хаъ».
8.40 — «lуйранара гимнастика».
9.05 — «Мичах ша, турпалчаш!»
9.40 — «Бесприданница». Художественни фильм.
10.00 — Концерт.
11.30; 14.30 — Кердадараш.
14.00 — Аэрофлота Домии хетаяь «Тхо полотам долондаь»... яха телевизионни документальни фильм.
15.40 — Спортивни программа: Лыжни спортах йола СССР чемпионат. Кхалнах. 5 км. Теннисах йола дунен халкъашта юкъера кьаьш. Финал.
16.00 — Ф. Мендельсон. 2-гlа соната.
17.05 — «Подмосковни вlашагlкхетараш».
17.25 — «Къонайаьрой кхоллам».
18.05 — Миланский ленински университет.
18.45 — Мультфильм.
18.55 — «Тахан дунен тlа».
19.00 — Хоккей йола СССР чемпионат. «Динамо» (Москва) — «Спартак».
21.00 — «Хаъ».
21.35 — Фигурни хьисаме хехкадалар хахкарах йола Европа чемпионат. Цхьани хохкабалар. Шийа лоlамера программа. Австре передача.
22.35 — «Тахан дунен тlа» — информационни выпуск.

II ПРОГРАММА

8.00 — Передачай программа.
8.05 — «Тlаи беш».
8.35; 9.40 — Ботаника. 6 класс.
9.05; 14.30 — Стахановцаш.
10.00 — Къаьмьа де испански меттала.
10.30; 11.35 — А. М. Горький. «Песня о соколе», «Песня о буревестнике». 7 класс.
11.00 — ПТУ, дешархошта. Астрономия.
12.05 — Студенташта-заочникашта. Лаьхара математика. 2 курс.
13.15 — lилмни коммунизм.
14.00 — Кийчон отделеней дешархошта. Математика.
15.15 — «Дошо Буддай хьайле». Субтитрашца дола художественни фильм.
18.00 — «Эша гlулах хьа» телехьамаргой хьаьтий декаршашка.
18.15 — Киножурнал.
18.30 — «Нохч-Гlалгlайчу гlолла».
18.40 — «40 хьаа минут». Телевизионни фильм.
18.50 — «Парте экономически политика вахаре кхоачашъеш я» (нохчий меттала).
19.05 — Юкъаш я парте XXV съездага йола КПСС ЦК проект. «Яздархой пятилетка» (нохчий меттала).
19.30 — «Кердача цlеношка дика хьешар е хоалагlдола ди». Къулбаска - Хlирий телевизионни художественни фильм.
20.25 — Документальни фильм.
21.00 — «Доазол арахьара музыкантаи — Москва хьаьший». Концерт оттадеш я «Виртуозы Рима» яха камерни оркестр.
21.40 — «Взлетная полоса». Телевизионни художественни фильм.

6 ФЕВРАЛЬ
I ПРОГРАММА

8.00 — «Хаъ».
8.40 — lуйранара гимнастика.

9.05 — «Родом из детства». С. Арсанов «Бегрива тоlий воlа белаь».
9.45 — «Взлетная полоса». Телевизионни художественни фильм.
10.00 — Кинематографе Эрсий пхьилхеи симфонически оркестро дlалоах советски композиторой вальсаш.
11.20; 14.30 — Кердадараш.
14.30 — Телевизионни документальни фильм.
15.00 — Лыжни спортах йола СССР чемпионат. Маlа нах. 15 км.
16.00 — «Шахматни школа».
16.50 — «Хьлач тхона, вала санна, кхи а дикагlа». ГДР-ера передача.
17.40 — Телевизионни документальни фильма премьера.
18.45 — «Тахан дунен тlа».
19.00 — КПСС XXVI съезда накъадолаш. Узбекски ССР телевидене программа. Къамаьл ду КПСС ЦК Политбюро членала кандидата, Узбекистана Компарте ЦК хьалхарча секретара Ш. Р. Рашидова. «Узбекистан. Толам дlахоберьар». Документальни фильм. Искусства мастерий концерт.
21.00 — «Хаъ».
21.35 — «Эрмитаж». Германе искусство.
22.05 — «Тахан дунен тlа».
22.20 — Фигурни хьисаме хехкадалар хахкарах йола Европа чемпионат, маlа нах. Шийа лоlамера программа. Австре передача.

II ПРОГРАММА

8.00 — Передачай программа.
8.05 — «Эрсий къамаьл».
8.35; 9.40 — М. Ю. Лермонтов. «Бородино». 4 класс.
9.00 — Учебника оагlонашта тlехьашка.
9.30 — lилмаи - популярни фильм.
10.05 — Английски мотт.
10.35; 11.35 — География. 5 класс.
11.00 — ПТУ дешархошта. Обществоведени.
12.05 — Студенташта-заочникашта. Лаьхара математика. 1 курс.
13.20 — Советски бокса.
14.05 — Кийчон отделеней дешархошта. Физика.
14.45 — СССР-ен США-н сборни командашта юкъера шийн лоlамагlа дlаоттокаргагlа хетара йола дунен халкъашта юкъера вlашаlкхетар.
16.45 — Дешархошта. Кинопрограмма.
17.50 — Юкъаш я парте XXVI съездага йола КПСС ЦК-а проект. «Хьо велл, проблемаш» (гlалгlай меттала).
18.20 — «Нохч-Гlалгlайчу гlолла».
18.40 — Специалиста хьехамаш. «Вlаьсти сагий беша ду бахаш».
18.55 — «Шоана хетар». Хьега хьежаш я завод.
19.25 — «Лаьтта дола хьо деш». Къулбасска - Хlирий телевизионни фильм.
19.45 — «Мехкашкеи континенташкеи гlолла».
20.20 — «Бейса дахьъяла хийло шун, берашl».
20.30 — Съездагара съездага. Урус-Мартановский район.
21.00 — Фильм-концерт.
21.40 — «Гlалаьий комеди». Телевизионни художественни фильм.

РАДИО

5 ФЕВРАЛЬ

7.15 — «Грозненский рабочий», «Комсомольское племя» газетий обзор.
7.25 — «Сердало» газета обзор.
8.15 — «Шоана, хьалинчэ». Радиожурнал (нохчий меттала).
9.35 — «Селаlад» (эрсий меттала).
11.10 — Передачай программа. Хьаттамах йола хоам (эрсий меттала).
11.10 — С. Кеш илхей темага Бола фантази (эрсий меттала).
11.30 — «Патриот». Радиожурнал (гlалгlай меттала).
11.45 — «Вежарашка йолча республикай седкъашта юкъе». КПСС XXVI съезда хетаду. Нохч-Гlалгlайчена Къулбасска - Хlирийчени доттагlлен деноа хьалеллача денга (нохчий меттала).
18.00 — Керда хоамаш (эрсий, нохчий, гlалгlай меттала).
18.40 — «Юрт: гlулакхаши проблемаши» (гlалгlай меттала).
18.55 — Ашараш.

6 ФЕВРАЛЬ
РАДИОДИ.
СЪЕЗДА ХЬАЛХАРЧА КЪАХЬЕГАМА ВАХТЕ
ШЕЛКОВСКИЙ РАЙОН.

6.40 — КПСС XXVI съезда делегатех лаьца дувцараш. Г. Г. Фельева (эрсий меттала).
7.15 — «Грозненский рабочий» газета обзор.
7.25 — «Ленинан наькъ» газета обзор.
7.30 — Хоамаш.
8.25 — Шелковски района къахьегамхошта лаьрхlа музыкальни программа.
9.15 — Съездагара съездага. «Дог гlоздоала хувцамашь». Передаче дакъа лоаццаш я КПСС Шелковски райкома хьалхара секретарь Социалистически Къахьегама Турпал В. Г. Табаненко (эрсий меттала).
17.15 — Передачай программа. Хьаттамах йола хоам (эрсий меттала).
17.16 — «Юртарча клубе» (нохчий меттала).
17.31 — Шелковски района къахьегамхошта хетаду концерт дlаьалаьхар (нохчий меттала).
18.00 — Керда хоамаш (эрсий, нохчий, гlалгlай меттала).
18.40 — «Къахьегарга хьажаш ехьа а ду». Зарисовка (нохчий меттала).

Хоаттам

Тахан республике гlоллен Грознен морхаш а йолаш, йоачан а йоацаш, мохбузехьара секунде 2—7 метр чlоагlа мух а хьекхаш хилен. фегара температура республике 7—12, Грозне 9—11 градус йlовхал йолаш хилен тарлу.

Кхоана морхаш а йолаш, дохк а доалаш, мохбузехьара секунде 7—12 метр чlоагlа мух а хьекхаш хилен. фегара температура буйсана 3—8 градус шелали, дийнахьа 5—10 градус йlовхал йолаш хилен тарлу.

[illegible]теостанци.

Физкультурен спорти

СПОРТИВНИ БИОГРАФИ ЧАКХЪЯЬННАЯЦ

Хетаргахьа, тахан дунен тlа кхы чlоагlагlа титулованни гонщик - любитель вац советски спортсмен Сергей Сухорученков санна. Дунен велогонкашка котало яьнхар, «Тур де л'Авенир» — Франце хиннача гонкашка шиъ лавровни венок, «Джиро делле Реджиони» — Итале хиннача гонкашка дошо га яьккхар, тlехьара а, Москве Олимпиаде-80 хиннача групповой шоссейни гонкашка котваьннар — из, цхьа шу хьалха санна, дунендикагlа вола велосипедист лаьрхlав. Уж ерригата коталонаш а лакха цlерзаш а 23 шу даьннача Куйбышеверча гонщика Сергей Сухорученкова кхаь сезоне яхай.

Хlанз Сухорученков СССР сборнена юкъе ергlаи сезона кийчлуш ва.

— **Сергей, хьай коталонех эттара езагlа а йицлургйоацаш а малагlа лоархl lа?**

— Шеко а йоацаш, олимпийски. Малагlа гонщик ва дунга дог ца довхар? Москве хиннача халагlа а гонкаш хиннай. Масала, 1979 шера Прага — Варшава — Берлин яхача трассе хиннараш. Ваьнда, олимпийски турнир укхаза хиннача къовсама чlоагlалта а ирала а деллача шийна нийсса кхы йоацаш я.

— **Хьона хетаргахьа олимпийски гонкашка котало кхийна сено аьттув баьккхар хьо?**

— Дерригаа къоастадеш, хетаргахьа, ши момент яр. Царех цаl шоллагlа го чакхбоалаш хилар. Вариновцеи поллкаца Лангацеи цхьана пелстон (гришикий керттера группа) кlезиг-дукха кетаеи на хьовзарах пайда а ийца, оха хьалха довла аьттув баьлар. Цо, ше ма дарра аьлча, гlулакх къоастадир. Шоллагlа йола момент: финишадlа дlаlаххача 40 километр йолаш сай новкъостий тlехьа а бита, котало луча така тlа цхьаь дlатlаххача хьажар со. Из са вlаштlехьдаьлар. Сона чlоагlа новкъостал дир Юрий Баранова, оаха салеча бесса тьлаш лоравра.

— **Хьа коталоний коллекцена юкъе йоацаш цаl мара яц — дунен чемпионате яьккхар. Из яккха дага вай хьо?**

— Дунен чемпионате коталo яккха хьожаргва со 1981 шера Чехословаке хургйолча хьалхаленашка. Аз дика кхетаду со олимпийски чемпион хиначун тlехьагlа из дош шоза халагlа долга. Хlанз сона къувсаш болчар со массаза а зуйш хургва.

Чехословаке хургйола турнир кердача сезоне вай сборнена хьалхашка латтача дукхачарех цаl мара яц. Дунен велогонке, мехка чемпионате, «Тур де л'Авенир», дуккхача йоккхача кхыча яхьашка дакъа лаца дага да тхо.

— **Дагадохарагlа аьлча, велоспорта Дунен халкъашта юкъерча любительски федерацe вlаштlехьадаьккхад 1981 шера хургйолча «Тур де Франс», «Джиро д'Италия» яхача профессиональни гонкашка спортсменаша - любителаша дакъа лоацилга. Цу къовсамашка дакъа лацараи йола идеяи миштта хет хьона?**

— Сай иш мел ба хар духьа чlоагlа раьза а поаш къовсаргдар аз профессионалашца. Хlаьта сона хетачох, дикагlа бола любителаш профессионалел цхьаккха хlамана а эшашагlа бац. Ши шу хьалха сона воовзийтар спортавни Франце хумир, «Тур де Франс» шоза котало яьккха Бернард Ино. Из чlоагlа хилар дувца дезаш а дац. хlаьта а хьалхагlе а ала йиш яц любителел из котваргва аьнна.

— **Спорте эттара лакхагlа бола хьоккхам баьккхарал совгlа, олимпийски шеро кхы фу далар хьона?**

— Цу шера со дlайийнар физкультура института заочни отделене. Куйбышеве ваха хьавера са эlамагlа вола воша Александр, укхаза из тренировкаш е волавелар тренера Владимир Петрова кулгаллеча велоспорта центре. Александра 18 шу даьннад, из чlоагlа безам болаш ва са мел йола спортивни титулаш дlаяха. Бакъдар аьлча, тха дезале мел вар а велогонщик ва: Ленинграде ваха воккхагlвола воша Виктор а велосипедистий сборни номанде чувоагlаш хиннав.

Владимир КУЧМИН,
(АПН).

ТХА АДРЕС: 364907, г. Грозный, Маяковске ул., 92. Телефонаш: редактора — 9-24-06; редактора заместителя — 9-24-03; бехктохкама секретаря — 9-24-00; отделий: партийни вахара — 9-24-04; промышленностен транспортен — 9-24-01; юрта боахама — 9-24-06; культура — 9-24-05; кисаной — 9-24-07; корректорски — 2-89-88.

НАШ АДРЕС: 364907, г. Грозный, ул. Маяковского, 92. Телефоны: редактора — 9-24-06; заместителя редактора — 9-24-03; ответственного секретаря — 9-24-00; отделов: партийной жизни — 9-24-04; промышленности и транспорта — 9-24-01; сельского хозяйства — 9-24-06; культуры — 9-24-05; писем — 9-24-07; корректорской — 2-89-88.

Газет арадувл шинарен, ерен, шоаттен деношка

СФ05033. «Грозненский рабочий» издательства типографи, Маяковске, 92. Типография издательства «Грозненский рабочий», ул. Маяковского, 92. Заказ № 282.